

UNIVERZA V LJUBLJANI
FAKULTETA ZA DRUŽBENE VEDE

Vlado Odar

AKTUALNOST LUTTWAKOVEGA KONCEPTA O
DRŽAVNEM UDARU NA PRIMERU DRŽAVNEGA UDARA V
VENEZUELI APRILA 2002

Diplomsko delo

Ljubljana 2008

UNIVERZA V LJUBLJANI
FAKULTETA ZA DRUŽBENE VEDE

Vlado Odar

Mentorica: red. prof. dr. Ljubica Jelušič

AKTUALNOST LUTTWAKOVEGA KONCEPTA O
DRŽAVNEM UDARU NA PRIMERU DRŽAVNEGA UDARA V
VENEZUELI APRILA 2002

Diplomsko delo

Ljubljana 2008

AKTUALNOST LUTTWAKOVEGA KONCEPTA O DRŽAVNEM UDARU NA PRIMERU DRŽAVNEGA UDARA V VENEZUELI APRILA 2002

Leta 1968 je izšla knjiga Edwarda Luttwaka *Coup D'état*. Knjiga je recept za izvedbo državnega udara in kot taka vsebuje natančna navodila o pripravah in izvedbi državnega udara ter konsolidaciji oblasti po njenem uspešnem prevzemu. Od izida knjige je minilo že skoraj štirideset let, pa vendar se zdi, da je knjiga še vedno aktualna, saj je državni udar še vedno dokaj pogost način spremembe oblasti v državah t.i. tretjega sveta. V Venezueli se je s prihodom Huga Cháveza na oblast leta 1999 začela bolivarianska revolucija, katere namen je bil do temeljev preobraziti venezuelsko družbo. Čeprav je Venezuela ena od naftno najbogatejših držav na svetu, je ob koncu 20. stoletja več kot polovica, po nekaterih podatkih pa celo okoli 80% njenega prebivalstva, živelo v revščini. Chávezova vlada si je za cilj zadala korenito spremembo političnih, ekonomskih in družbenih razmer v venezuelski družbi, s tem pa je prišla v konflikt s skupinami, ki si teh sprememb niso želele. To je povzročilo vse večje nasprotovanje Chávezovi vladi, ki je 11. aprila 2002 doseglo svoj vrhunec v poskusu državnega udara, s katerim so vstajniki za dva dni prevzeli oblast in poskušali vzpostaviti stara družbena razmerja. Državni udar je spodletel in 14. aprila je bil Chávez zopet na oblasti. V svoji diplomski nalogi bom s primerjavo venezuelskega državnega udara in Luttwakovega koncepta ugotavljal aktualnost le-tega 40 let po njenem nastanku, obenem pa bom poskušal ugotoviti kdo in zakaj je pravzaprav izvedel državni udar.

KLJUČNE BESEDE: Luttwak, državni udar, Venezuela, Bolivarianska revolucija, Hugo Chávez.

ACTUALITY OF LUTTWAKS CONCEPT OF COUP D'ÉTAT ON EXAMPLE OF VENEZUELAN COUP D'ÉTAT IN APRIL 2002

In 1968 Edward Luttwaks book *Coup D'État* was published. The book is a recipe for a coup d'état and as such includes detailed instructions for preparations and execution of a coup and consolidation of power after its successful seizure. Four decades have passed from the time the book was first published and still coup d'état remains a popular form of change of government in the so called third world countries, it therefore seems that the book is still up to date. Triumph of Hugo Chávez in Venezuelan presidential election of 1998 marked the beginning of Bolivarian revolution, which goal was fundamental change of Venezuelan society. Despite the fact that Venezuela has one of the biggest oil reserves in the world, more than half, by some sources even around 80%, of its population lived in poverty. Chavezes government aimed at fundamental political, economic and social changes of Venezuelan society what put him in conflict with the groups that defied these changes. This caused escalating opposition to Chavezs government that peaked on 11th of April 2002 in a coup attempt in which plotters managed to seize power for two days and tried to reestablish old social relations. The attempt failed and on 14th of April and Chávez was back in power. In my thesis I will try to establish analytical value of Luttwaks concept forty years after it was first published, by comparing it with Venezuelan coup d'état. Meanwhile I will also try to find out who and why actually executed this coup.

KEY WORDS: Luttwak, coup d'état, Venezuela, Bolivarian revolution, Hugo Chávez.

KAZALO

KAZALO SLIK	6
SEZNAM KRATIC	7
1. UVOD	8
2. METODOLOŠKI IN HIPOTETIČNI OKVIR	10
2.1 PREDMET IN CILJI PREUČEVANJA	10
2.2 HIPOTEZE	10
2.3 UPORABLJENA METODOLOGIJA.....	10
3. TEMELJNI POJMI	12
3.1 DRŽAVNI UDAR	12
3.2. BOLIVARIANSKA REVOLUCIJA	12
4. LUTTWAKOV KONCEPT DRŽAVNEGA UDARA	14
4.1 PREDPOGOJI ZA USPEŠNO IZVEDBO DRŽAVNEGA UDARA.....	14
4.2 STRATEGIJA DRŽAVNEGA UDARA	17
4.2.1 Vloga oboroženih sil	18
4.2.2 Vloga policije in paravojaških enot.....	19
4.2.3 Vloga obveščevalno-varnostnih služb (OVS).....	19
4.3 NEVTRALIZACIJA POLITIČNIH SIL.....	20
4.3.1 Vlada	20
4.3.2 Množični mediji	21
4.3.3 Telekomunikacije	21
4.3.4 Prometne povezave	22
4.3.5 Javne stavbe.....	22
4.3.6 Verske organizacije, politične stranke in sindikati.....	23
4.4 IZVEDBA DRŽAVNEGA UDARA	24
4.5 KONSOLIDACIJA MOČI PO DRŽAVNEM UDARU.....	24
4.5.1 Legitimnost nove vlade	25
5. VENEZUELA	27
5.1 RAZVOJ POLITIČNEGA SISTEMA	27
5.1.1 Izvolitev Cháveza in odnosi z ZDA	30

5.2 VLOGA OBOROŽENIH SIL DO APRILA 2002	31
6. DRŽAVNI UDAR V VENEZUELI APRILA 2002.....	35
6.1 ZAOSTROVANJE RAZMER PRED 11. APRILOM 2002	35
6.2 11. APRIL 2002	40
6.2.1 Demonstracije in poročanje medijev	40
6.2.2 Ravnanje vojske in vlade.....	44
6.3 12. APRIL 2002	47
6.3.1 Vzpostavitev »tranzicijske in demokratične vlade narodne enotnosti«	47
6.3.2 Odzivi mednarodne skupnosti	49
6.3.3 Poročanje medijev	49
6.4 13. APRIL 2002	50
6.4.1 Protiudar	50
6.4.2 Poročanje medijev	53
7. PRIMERJAVA LUTTWAKOVEGA KONCEPTA IN VENEZUELSKEGA DRŽAVNEGA UDARA.....	55
7.1 PREDPOGOJI ZA USPEŠNO IZVEDBO DRŽAVNEGA UDARA V VENEZUELI APRILA 2002	55
7.2 VLOGA OBOROŽENIH SIL, POLICIJE IN OVS V DRŽAVNEM UDARU V VENEZUELI	57
7.3 NEVTRALIZACIJA POLITIČNIH SIL V VENEZUELI.....	59
7.4 KONSOLIDACIJA MOČI VSTAJNIKOV PO DRŽAVNEM UDARU V VENEZUELI	62
7.5 LEGITIMIZIRANJE VSTAJNIŠKE VLADE.....	64
8. ZAKLJUČEK.....	65
9. LITERATURA	70

KAZALO SLIK

Slika 6.2.1.1: Prikaz prvotne postavitve zaščite okoli predsedniške palače Miraflores.....	41
Slika 6.2.1.2: Prikaz postavitve zaščite okoli predsedniške palače Miraflores po razpadu dveh policijskih blokad	42

SEZNAM KRATIC

AD	Demokratska akcija (<i>Acción Democrática</i>)
COPEI	Stranka kršćanskih socialistov Venezuele (<i>Comité de organización política electoral independiente</i>)
CTV	Konfederacija delavcev Venezuele (<i>Confederación de trabajadores de Venezuela</i>)
DISIP	Direktorat obveščevalnih in preventivnih služb (<i>Dirección de los Servicios de Inteligencia y Prevención</i>)
FAN	Nacionalne oborožene sile (<i>Fuerza armada nacional</i>)
FTAA	Sporazumu o prosti trgovini Amerik (<i>Free trade area of Americas</i>)
IMADE	<i>International military and defense encyclopedia</i>
IRI	Mednarodni republikanski inštitut (<i>International Republican Institute</i>)
KOV	Kopenska vojska
MAS	Gibanje za socializem (<i>Movimiento al socialismo</i>)
MVR	Gibanje pete republike (<i>Movimiento quinta república</i>)
NED	National Endowment for Democracy
OAS	Organizacija ameriških držav (<i>Organisation of American States</i>)
OVS	Obveščevalno varnostne službe
PDVSA	Venezuelska državna naftna družba (<i>Petróleos de Venezuela Sur America</i>)
PJ	Politična stranka Najprej pravica (<i>Primero Justicia</i>)
RCTV	Radiotelevizija Caracas (<i>Radio Caracas Televisión</i>)
RKC	Rimskokatoliška cerkev
URD	Demokratska republikanska unija (<i>Unión republicana democrática</i>)
USAID	Agencija Združenih držav za mednarodni razvoj (<i>United States Agency for International Development</i>)
USD	Ameriški dolar (<i>United States Dollar</i>)
VL	Vojno letalstvo
VM	Vojna mornarica
VTV	Venezuelska državna televizija (<i>Venezolana de Televisión</i>)
ZDA	Združene države Amerike

1. UVOD

Luttwakova knjiga *Coup D'état* je prvič izšla leta 1968. V njej avtor z analizo nekaterih dotedanjih državnih udarov izpelje koncept izvedbe državnega udara in tako naredi praktični priročnik, s katerim naj bi vsak lahko izvedel svoj državni udar. Knjiga je doživela velik uspeh in Luttwakov koncept je dolgo časa služil za preučevanje kasnejših državnih udarov. Ker so od prve izdaje *Coup D'état* minila že skoraj štiri desetletja, v katerih je svet doživel globoke družbenopolitične in tehnološke spremembe, se postavlja vprašanje ali ima danes Luttwakov koncept sploh še analitično vrednost. Pričujoča diplomska naloga je poskus odgovora na to vprašanje, in sicer na podlagi analize državnega udara v Venezueli aprila 2002.

Venezuela je država z raznoliko naravo, ki sega od zasneženih andskih vrhov, preko savan in tropskega pragozda, do eksotičnih peščenih plaž karibskih otokov. Prav tako se Venezuela lahko pohvali z zelo pisano rasno strukturo njenih prebivalcev, ki jo sestavljajo indijanski potomci prvotnih naseljencev Južne Amerike, črnih sužnjev in španskih zavojevalcev ter pestra mešanica vse treh ras. Žal pa ta raznolikost ne velja tudi za venezuelsko družbo, ki se že od prvotnih španskih nasebin na tem ozemlju deli na zavojevalce in zavojevane, suznjelastnike in suznje, izkoriščevalce in izkoriščane, bogate in revne, višji in nižji sloj. Stoletja imperialnega izkoriščanja s strani Špancev ter hegemonična vladavina domačih vojaških diktatur in ozkih strankarskih elit sta povzročili osiromašenje 80 odstotkov prebivalstva države, ki bi bila lahko s svojimi naravnimi potenciali ena najbogatejših držav na svetu. Verjetno pa so prav ta naravna bogastva, predvsem največje zaloge nafte na območju obeh Amerike in pete največje zaloge na svetu, razlog da je venezuelsko ljudstvo v 20. stoletju postalo žrtev novega imperialista – ZDA (Združenih držav Amerike).

Venezuela je bila verjetno ena prvih držav na svetu, v kateri se je začelo množično nasprotovanje neoliberalnemu kapitalizmu. To nasprotovanje se je leta 1989 izrazilo v spontanih množičnih demonstracijah in izgredih, katere sta vojska in policija s silo zatrli in pri tem pobili na tisoče civilistov. Ta dogodek je še danes, z izjemo Venezuele in okoliških držav, svetu neznan in vsakoletno spominjanje tragičnih žrtev se svetovnim medijem ne zdi omembe vredno, kar je zanimivo v oziru na pozornost, ki jo posvečajo istega leta nasilno zatrtim demonstracijam proti komunizmu na Trgu nebeškega miru na kitajskem.

Decembra 1998 je v Venezueli na predsedniških volitvah zmagal Hugo Rafael Chávez Frias. Kot polkovnik v venezuelski vojski je javnosti postal znan leta 1992, ko je vodil neuspešen državni udar proti isti vladi, ki je tri leta pred tem zatrla demonstracije proti

uvajanju neoliberalnega kapitalizma. Kmalu po prevzemu predsedniškega položaja v začetku leta 1999 je začel uresničevati obljube o prerazporejanju narodnega bogastva od peščice ki ima, k večini ki nima. Chávez je z bolivariansko revolucijo zavrnil kapitalistični model gospodarstva in začel uvajati socializem 21. stoletja. Z izgubo predsedniškega položaja, nato pa še s porazom na parlamentarnih volitvah in spremembo ustave, so venezuelski elitni sloji izgubili svoj primat v politiki. Chávezove obljube o nacionalizaciji naftne industrije, zemlje, ipd. ter z zahtevo po večji soudeležbi države pri vodenju državnega naftnega podjetja PDVSA (Petróleos de Venezuela Sur America), pa so obetale tudi izgubo vodilnih položajev v gospodarstvu. Zaradi odvzema privilegijev bivšim strankarskim elitam in njihovim sodelavcem ter velikemu posvečanju socialnim problemom, so elitni sloji venezuelske družbe začeli vse bolj goreče nasprotovati omenjeni revoluciji. Obenem je zaradi nenehnega nasprotovanja zunanji politiki ZDA, navezovanjem tesnih stikov z državami, ki jih ZDA obravnavajo kot sovražne ter zaradi ogrožitve ameriških gospodarskih interesov v Venezueli z uvajanjem socializma, Chávezova vlada postala trn v peti ameriške administracije in ponovna »rdeča« grožnja, ki lahko predstavlja »slab zgled« ostalim državam. Nezadovoljstvo se je nato stopnjevalo z izgonom ameriške vojaške misije iz Venezuele in prepovedjo preleta ameriških letal vključenih v protigverilske operacije v sosednji Kolumbiji. Bela hiša je večkrat javno izrazila nezadovoljstvo s Chávezovo vlado in podprla opozicijo.

11. aprila 2002 je v Venezueli prišlo do spodletelega poskusa državnega udara. V zelo kratkem času po državnem udaru se je začelo zdeti, da za državnim udarom stojijo prav tisti, ki so pred njim najbolj goreče nasprotovali Chávezovi politiki. Kljub temu, da tako venezuelska vlada kot domači in svetovni mediji dogodke v času od 11. do 14. aprila imenuje državni udar, v javnosti ne vlada neko trdno prepričanje, da je dejansko šlo za državni udar. Venezuelska opozicija namreč trdi, da je 11. aprila zaradi Chávezovega odstopa nastal vakuum politične moči, ki ga je moral nekdo zapolniti. Chávez nasprotno pravi, da ni odstopil, ampak bil ugrabljen. Opozicija dejansko ni nikoli predstavila nobenih trdnih dokazov, kot npr. odstopno izjavo. Poleg ugotavljanja analitične vrednosti Luttwakovega koncepta in iskanju vzrokov in krivcev za državni udar v Venezueli aprila 2002, bom v svoji diplomski nalogi obenem opazoval tudi vlogo, ki jo je pri državnem udaru igrala vlada ZDA, predvsem zaradi gospodarskih in političnih interesov, ki jih ima v Venezueli in hkrati zaradi naraščajočega števila dokazov o vpletenosti vlade ZDA pri strmoglavljanju demokratično izvoljenih socialističnih vlad v Latinski Ameriki v času hladne vojne, ki so na oblast pripeljala desničarske diktature, podobne kot se je obetala Venezueli 11. aprila 2002.

2. METODOLOŠKI IN HIPOTETIČNI OKVIR

2.1 Predmet in cilji preučevanja

V diplomski nalogi bom najprej preučil Luttwakov koncept državnega udara. Tako bom izvedel kaj sploh je državni udar in kako naj bi bil izveden. Nato bom naredil študijo državnega udara, ki se je zgodil v Venezueli aprila 2002, še pred tem pa bom analiziral tiste segmente venezuelske zgodovine, predvsem političnega sistema, vloge oboroženih sil in civilno vojaških odnosov, ki se mi zdijo pomembni za preučevanje in razumevanje državnega udara.

Cilj naloge je ugotoviti analitično vrednost Luttwakovega koncepta za preučevanje novejših državnih udarov in odgovoriti na vprašanje, ali lahko dogodke v Venezueli med 11. in 14. aprilom poimenujemo državni udar. To bom ugotavljal s korelacijo med Luttwakovim konceptom in praktičnim primerom v Venezueli. Poleg tega bom poskušal dognati kdo in zakaj je izvedel državni udar, obenem pa bom z opazovanjem vpletenosti vlade ZDA poskušal ugotoviti, ali so ZDA obsodile in nasprotovale ali simpatizirale, podpirale ter morda nemara celo organizirale državni udar v Venezueli. S tem bom poskušal opozoriti na ogrožanje suverenosti in neodvisnosti vlad, ki niso po volji svetovnim velesilam.

2.2 Hipoteze

H1: Aprila 2002 je v Venezueli prišlo do poskusa državnega udara, katerega potek in značilnosti dokazujejo analitično vrednost sedaj že štiri desetletja starega Luttwakovega koncepta o izvedbi državnega udara opisanega v njegovi knjigi Coup d'état.

H2: Da bi zaustavili in obrnili proces bolivarianske revolucije so bogati in privilegirani Venezuelci aprila 2002 v Venezueli izvedli državni udar.

2.3 Uporabljena metodologija

Pri pisanju svojega diplomskega dela se bom oprl predvsem na teoretične raziskovalne metode. Glavni metodi, ki ju bom uporabil, bosta zbiranje in interpretacija primarnih

(zakonov, resolucij, poročil idr.) in sekundarnih virov (knjig, člankov, internetnih virov idr.). Na podlagi analiziranega bom z deskriptivno metodo povzel Luttwakov koncept državnega udara in izdelal študijo primera državnega udara, ki se je zgodil aprila 2002 v Venezueli. Nato bom z metodo primerjalne analize ugotavljal, v kolikšni meri se aprilski dogodki v Venezueli sovpadajo z Luttwakovim konceptom.

3. TEMELJNI POJMI

Za lažje razumevanje osrednje niti diplomskega dela, t.j. državnega udara v Venezueli aprila 2002, se mi zdi pomembno razumevanje temeljnih pojmov preučevane tematike, ki so: državni udar, Venezuela in bolivarianska revolucija. Ker pa je Venezuela podrobneje predstavljena v enem od sledečih poglavij je v tem poglavju nisem predstavil.

3.1 Državni udar

Obstaja več definicij državnega udara. Luttwak (1979: 26) pravi, da je »državni udar oblika nasilnega prevzema oblasti, ki ni nujno povezana s posredovanjem ljudskih množic ali oboroženih sil in je v svojem bistvu politično nevtralen.« K temu nato doda (1979: 27), da »izvedba državnega udara leži v prevzemu majhnih, a kritičnih segmentov državnega aparata preko katerega se nato odpravi vladni nadzor nad državnim aparatom kot celoto.«

V IMADE (1993: 664) je državni udar definiran kot »protiustavno zamenjavo vlade, ki se skoraj vedno izvede z uporabo ali z grožnjo o uporabi sile. V preteklosti je v mnogih afriških, azijskih in latinsko ameriških državah državni udar služil kot poglobitna oblika menjave oblasti. Državni udar pogosto povzroči oblikovanje vlade, ki je neposredno podrejena silam, ki so izvedle državni udar ali pa posredno preko njihovih civilnih zaveznikov« (Vojna enciklopedija 1975: 565). državni udar definira kot »nasilno, izven parlamentarno in protiustavno zamenjavo oblasti, ki jo izvede neka skupina, najpogosteje vojska.« Jenkins državni udar definira kot »neregularen prenos državne vrhovne izvršilne oblasti, ki ga izvedejo oborožene sile ali notranje varnostne sile z uporabo ali grožnjo z uporabo sile« (Vodovnik 2006: 10).

Našteti je le nekaj definicij državnega udara. Obstajajo tudi druge in med seboj so si različne. Kljub temu pa jih je večina enotnih v tem, da je državni udar predvsem nasilna in protiustavna ali pa vsaj neregularna sprememba oblasti.

3.2. Bolivarianska revolucija

Z zmago Hugo Rafael Chávez Friasa na predsedniških volitvah 1998 v Venezueli se je začela bolivarianska revolucija, velikokrat imenovana tudi bolivarianski proces. Zasnovana je

na idejah Simóna Bolívarja. Njena glavna vodila so, da morajo imeti od venezuelskih naravnih bogastev koristi vsi njeni državljani, da je država varuh in zagovornik človekovih in socialnih pravic, ter da so državljani glavni protagonisti političnega življenja. V venezuelski zunanji politiki bolivarianska revolucija pomeni zagovarjanje integracije in solidarnosti latinsko ameriških in karibskih držav (Victor 2006). Glavno orožje bolivarianske revolucije je bolivarianska ustava iz leta 1999. »Ustava uvaja `participativno demokracijo` in `protagonistično vlogo` prebivalstva. Šestinsedemdeset členov se ukvarja s sodelovanjem prebivalstva pri odločitvah države in vlade. V Venezueli sta tako v teku dva vzporedna procesa: reinstitucionalizacija in socialna preobrazba od spodaj« (Azzellini 2005: 91). Obbediente (Azzellini 2004: 90) pravi, da je »ena izmed svojevrstnih značilnosti bolivarianske revolucije v tem, da nima avantgarde, ki bi vodila revolucionarno politično delovanje. Sestavljena je iz široke družbene fronte in različnih gibanj. Ena so organizirana kot politične stranke, druga tvorijo sistem bazičnih kolektivov, ki se združujejo okoli bolivarianskega kroga ter različnih družbenih poslancev in načrtov. Ta obsegajo najmanj 60% Venezuelcev. To omogoča, da se lahko demokratični proces, ki je začel spodbujati kvalitativne spremembe, odvija v demokratičnem kontekstu, katerega dinamiko določa participacija in protagonizem različnih kolektivov«. Glavni cilji revolucije so enakopravnost, socialna pravičnost in uvajanje neposredne demokracije. To se, na podlagi sodelovanja vlade in lokalnih bazičnih organizacij, uresničuje v ustanavljanju »Misij«, katerih cilji so opismenjevanje (Misija Robinson), nudenje brezplačne zdravstvene in zobozdravstvene oskrbe (Misija Barrio Adentro), brezplačno srednješolsko in visokošolsko izobraževanje (Misiji Ribas in Sucre) ter še mnogi drugi. Misije se financirajo predvsem iz dobičkov države pri prodaji nafte in naftnih derivatov. Izrednega pomena je tudi pomoč oboroženih sil v okviru civilno-vojaškega sodelovanja (Herrera 2005).

Bolivarianska revolucija je proces družbenopolitičnih sprememb, ki poteka ob sodelovanju vlade in bazičnih družbenih organizacij, njen namen pa je predvsem večja socialna pravičnost, politična participacija in zunanja neodvisnost.

4. LUTTWAKOV KONCEPT DRŽAVNEGA UDARA

V uvodu k drugi izdaji knjige *Coup d'etat* je zapisal, da je bil cilj pisanja te knjige raziskati politično življenje držav tretjega sveta (1969: 13). V državah kjer je politično občestvo malo in omejeno na določen krog ljudi, državni aparat postane vse bolj mehaniziran in kot za vse oblike mehaniziranega delovanja je tudi za njega značilno, da se nadzor nad celoto lahko doseže z nadzorom nekaterih bistvenih delov tega aparata (Luttwak 1979: 16, 17). S knjigo *Coup d'etat* je Luttwak izpostavil tiste vire moči v državi katerih prevzem omogoči prevzem države kot celote. Da pa bi bil prevzem teh virov mogoč (oziroma lažji) morajo biti izpolnjeni določeni predpogoji.

4.1 Predpogoji za uspešno izvedbo državnega udara

Uspešen državni udar je težje izvesti v državah v katerih obstaja dialog med vlado in ljudstvom, kjer obstaja nek politični diskurz in kjer imata javnost in državna birokracija vsaj osnovno obliko zavedanja o legalnosti in legitimnosti oblasti. Dialog med vlado in vladanimi lahko poteka samo v primeru, da je dovolj velik del prebivalstva pismen, nahranjen in se počuti dovolj varno za nasprotovanje vladi. Večja je politična participacija in bolj je razvita politična kultura, manjše so možnosti za ohranitev oblasti po izvedbi državnega udara. Nelegalni prevzem oblasti bi v takšnih razmerah najverjetneje izzval reakcije proti novi vladi, četudi bi bila morda prejšnja vlada nepriljubljena in bi morda nova vlada dajala bistveno boljši prvi vtis. Ta reakcija je pomemben odvrčalni element za izvajanje državnih udarov v t.i. razvitih državah, vendar tudi te niso imune na državni udar. V državi lahko pride do pojava določenih dejavnikov, ki oslabijo osrednjo vlado in odtujijo ljudske množice od politične arene do te mere, da se možnost uspešne izvedbe državnega udara bistveno poveča. Najpogostejši dejavniki, ki lahko na tak način oslabijo državni sistem, so :

- a. Huda, dlje trajajoča ekonomska kriza z visoko stopnjo brezposelnosti in/ali hiperinflacijo,
- b. Dlje trajajoča neuspešna vojna, večji vojaški ali diplomatski poraz,
- c. Kronična nestabilnost večstrankarskega sistema (Luttwak 1979: 28–31).

Do državnih udarov najpogosteje prihaja v ekonomsko nerazvitih državah, katerih najbolj pogoste karakteristike so: nepismenost, nedostopnost primerne zdravstvene nege in višjega izobraževanja, visoka rodnost in smrtnost ter periodične lakote. Svet povprečnega vaškega človeka v teh državah je ponavadi omejen na družino (pleme) in vas v kateri živi. Večina mestnega prebivalstva živi v revnih predmestjih (slumih ali favelah) in čeprav so ušli tradicionalnemu vaškemu življenju, še vedno živijo v stalnem strahu in negotovosti pred prihodnostjo. Za oboje je značilna politična pasivnost in enosmerna komunikacija v smeri vlada–vladani. Lahko bi se reklo, da so odtujeni od politike. Kljub pasivnosti lahko od časa do časa pride do množičnih demonstracij in izgrediv, ki so izraz splošnega nezadovoljstva v državi, a ponavadi izgredniki nimajo političnih ciljev, čeprav imajo lahko izgredive močne politične posledice ali so celo uvod v državni udar. Politična participacija in moč sta omejeni na majhno in visoko izobraženo elito. Ljudske množice ta monopol oblasti priznavajo in sprejemajo in prav tako sprejemajo in priznavajo menjavo oblasti, pa naj bo ta legalna ali ne.

Nižjim državnim birokratom so ponavadi bolj pomembni njihovi neposredni nadrejeni kot legalnost in legitimnost državnega vrha. V primeru zamenjave oblasti ti uradniki še vedo ubogajo nadrejeno instanco, pomembno je le, da je le-ta povezana z višjimi politikami in da sami dobijo izplačane plače. Višjim državnim birokratom, vojaškim in policijskim uslužbencem državni udar prinaša mnogo priložnosti in nevarnosti. Možnosti, ki se jim ponujajo, so nevtralnost, nasprotovanje ali podpora novi vladi. Nasprotovanje pomeni soočanje lastnih improviziranih in nepovezanih sil z organiziranimi in povezanimi silami vstajnikov in je kot tako nevarno. Podpiranje nove oblasti lahko prinese veliko ugodnosti, kot so višje plače, boljši položaji ipd., a je kljub temu lahko nevarno zaradi negotovosti obstanka nove vlade. Najlažja in najvarnejša možnost je torej opazovanje in neaktivnost.

V ekonomsko nerazvitih državah sta pasivnost in čakanje ob državnem udaru značilna za celotni del države in sta kot taka prvi ključ do uspeha vstajnikov, v ekonomsko razvitih državah pa bi nelegalni prevzem oblasti najverjetneje sprožil demonstracije in upore na vseh ravneh.

Seveda iz tega ne gre sklepati, da bo državni udar nujno uspel v nerazvitih in propadel v razvitih državah, ampak da bodo samo izredni dejavniki preprečili njegov uspeh v nerazviti državi in omogočili njegov uspeh v razviti državi (Luttwak 1979: 33–38).

Nova težava pri prevzemu oblasti nastane, ko je glavni vir moči nekega režima neosvojljiv. Velikokrat se zgodi, da je glavni vir moči neke vlade pravzaprav njihova odvisnost in navezanost na nekega večjega »zaveznika«. Najbolj klasičen znak neposredne podrejenosti ene države drugi je prisotnost večjega števila oboroženih sil močnejše države na ozemlju

manjše. Državni udar ne more uspeti, če ima neka velesila v državi večje število svojih oboroženih sil, razen v primeru njihove oddaljenosti od centrov politične moči in rastoče nenaklonjenosti/sovražnosti med obstoječo vlado in velesilo. Državni udar mora iskati naklonjenost velesile, če ima le-ta v državi večje število vojaških in civilnih svetovalcev ter močne strateške interese.

Moderna oblika odvisnosti pa se je razvila vzporedno z razvojem visoke tehnologije. Velika politična odvisnost se razvije z nabavo sofisticiranih oborožitvenih sistemov, predvsem z nabavo letal in danes vse bolj s C₄I tehnologijo. Moderna vojaška letala danes proizvajajo zelo malo držav. Poleg samega nakupa vojaških reaktivnih letal, je potrebno priskrbeti še urjenje pilotov in stalen pritok rezervnih delov. Tako v želji ohranjanja in razvijanja svojega vojaškega letalstva, šibkejša država pravzaprav postane odvisna od dobre volje države dobaviteljice.

Najsubtilnejša in najmodernejša oblika podrejanja šibkejših držav so trgovinske pogodbe, ekonomska pomoč, dajanje posojil ipd. Prisotnost večjega števila oboroženih sil tako zamenja manjše število vojaških in ekonomskih »svetovalcev«. Ko se država znajde v obliki posredne ali neposredne odvisnosti od druge države, morajo imeti izvajalci državnega udara vnaprej pripravljeno zunanjo politiko, ki bo sledila udaru. Če se interesi vstajnikov ne skladajo z interesi »velikega brata«, potem so možnosti neuspeha zelo velike (Luttwak 1979: 38–45).

V nerazvitih državah, ki so bogate z naravnimi viri, je izkoriščanje le-teh ponavadi v rokah enega oz. peščice domačih ali mednarodnih podjetij. Infrastruktura, potrebna za izkoriščanje teh naravnih virov, lahko postane večja od državne infrastrukture. Gradnja železnic, cest, stanovanjskih objektov in civilne infrastrukture okoli rudnih nahajališč in industrijskih objektov ter obsežne službe za njihovo varovanje, katerih se velikokrat poslužujejo ta podjetja, lahko privede to tega, da ima podjetje večje transportne, človeške in finančne zmogljivosti kot država sama. S tem ko podjetje z davki prispeva vedno več denarja v državni proračun, se razvije odvisnost države od njega, politična moč se koncentrira v podjetju in le-to podjetje postane *de facto* oblast na območju države. V zgodovini je bilo veliko podjetij obtoženih izvajanja politične oblasti preko marionetnih vlad v tretjih državah. Podoben problem nastane, ko se začne politična moč koncentrirati v določenih regionalnih, etničnih ali plemenskih skupnosti in tako lokalno prebivalstvo določenega dela države preko osrednje vlade vlada celotni državi ali pa začne kar *de facto* izvajati samostojnost, čeprav je *de jure* še vedno podrejena osrednji oblasti. Pride do izgube osrednje odločevalske funkcije osrednjih oblasti v prid regionalnih ali sektorskih interesov. Zrušitev osrednje vlade v takšnem primeru ne prinese zelene oblasti v državi, saj se le ta nahaja nekje drugje.

Bistvo državnega udara je prevzem nadzora nad glavno funkcijo odločanja v državi in preko nje nad celotno državo, kar pa postane znatno težje ali celo nemogoče, če se ta ne nahaja v rokah osrednje vlade ampak je razpršena med regijam in sektorji (Luttwak 1979: 45–56).

Iz vsega tega lahko izločimo tri predpogoje za izvedbo državnega udara:

- Ekonomska zaostalost: »Socialno-ekonomski položaj v državi mora biti takšen, da omeji politično participacijo na zelo majhen del populacije« (Luttwak, 1979: 37)
- Politična neodvisnost: »Država mora biti v večji meri neodvisna in imeti relativno majhen vpliv zunanjih sil na notranje politično življenje« (Luttwak 1979: 44)
- Organska enotnost: »Država mora imeti politični center. Če je teh centrov več morajo biti razpoznavni in politično in ne etnično strukturirani. Če je država pod oblastjo ne-politično organizirane enote, državni udar ne more biti uspešno izveden brez njene privolitve ali nevtralnosti.« (Luttwak 1969: 55).

4.2 Strategija državnega udara

Strmoglaviti vlado ni lahka naloga, saj je zaščitena s strani oboroženih sil, policije in obveščevalno-varnostnih služb ter podprta s širokim spektrom političnih strank, sektorskih interesov, regionalnih, etničnih in verskih skupnosti. Na zunaj je državni udar ponavadi viden kot zavzetje pomembnih državnih objektov in množičnih občil, aretacije državnih voditeljev..., najtežja in najdaljša faza nevtralizacije virov politične moči pa ponavadi ostane prikrita.

Za izvedbo državnega udara so najbolj primerne oborožene sile države in strankarske milice. Problem pri milicah je ta, da je za njihovo formiranje potreben denar in legalnost takšnega početja, oborožene sile tega ne potrebujejo. Ker je ožji krog vstajnikov zelo majhen, je potrebna infiltracija in prevrat določenega dela oboroženih sil ter nevtralizacija ostalega dela, še pred izvedbo udara. Kar se tiče političnih sil je cilj vstajnikov omejen na njihovo nevtralizacijo pred in po udaru, odvisno od njihove sposobnosti za hitro reakcijo. Oborožene sile, policija, paravojaške enote in obveščevalne službe so velika ovira pri izvedbi državnega udara, a obenem najučinkovitejše orodje za njegovo izvedbo.

4.2.1 Vloga oboroženih sil

Tehnološki napredek v 20. stoletju je povečal mobilnost in ognjeno moč oboroženih sil. Poleg tega je, v povezavi z rastjo oboroženih sil, povzročil razbitje koherentnih, s tradicijo in etnično pripadnostjo povezanih družbenih skupin znotraj vojske, kar je naredilo oborožene sile modernih držav zelo primerne za novačenje sil za izvedbo državnega udara.

Tradicionalno je vojska strukturirana iz več taktičnih, operativnih in strateških enot (npr. oddelek, vod, četa, bataljon, brigada...). Z vidika optimalne izvedbe državnega udara je pomembno ugotoviti, na kateri ravni poveljevalne strukture je koncentrirana odločevalska moč. Običajno imajo višji čini večjo moč, a v mnogih vojskah ima generalštab razmeroma omejeno vlogo odločanja na nižjih ravneh, prav tako se nekateri višji generalski in višji častniški čini podeljujejo zgolj na podlagi zaslug in privrženosti režimu. Pomembno je, da vstajniki na svojo stran pridobijo čim več ljudi, ki imajo ne samo formalno, ampak tudi dejansko moč odločanja v vojaški hierarhiji.

Določanju operativnega ešalona sledi faza identificiranja enot, ki so sposobne intervenirati za ali proti udaru. Na splošno velja, da so za izvedbo državnega udara bolj primerne enote KOV kot enote VM ali VL, razen v primerih, ko se država bolj kot na cestni zanaša na morski, rečni in zračni transport. Teži se k temu, da se enote s čim enostavnejšo strukturo priključi, kompleksno formirane enote pa nevtralizira. Enota se najlažje pripoji, če se pridobi poveljujoče v enoti, saj ti potem skrbijo za pridobitev podrejenih v vrste zarotnikov. Kompleksne enote se najlažje nevtralizira z majhnim številom infiltriranih tehničnih specialistov, ki lahko že z majhnimi sabotажami onemogočijo delovanje enot. Določena lojalna enota z intervencijskimi sposobnostmi je lahko nevtralizirana s svojo oddaljenostjo od centra odvijanja državnega udara.

Po določitvi operativnega ešalona in ciljnih enot infiltracije se začne novačenje pripadnikov oboroženih sil. To vedno poteka tako, da se najprej posredno ugotovi kakšno je mnenje posameznika in sicer glede trenutne situacije v državi, vlade, stanja v oboroženih silah... Če se ugotovi, da je posameznik primeren kandidat, mu nekdo, ki ni član ožjega kroga zarotnikov, a vseeno zaupanja vredna oseba, predloži sodelovanje v udaru. Pri pridobivanju kadra za sodelovanje v udaru so pomembna prijateljstva in politična prepričanja, ključno vlogo pa igrajo družinske, etnične in plemenske vezi. Ko se oseba seznaní z namenom državnega udara je pomembno, da razume politični cilj le-tega, da so ostali pripadniki iz njegove/njene enote že pristopili in da naravo naloge, ki je od te osebe zahtevana. Pri novačenju za državni udar je pomembno skrbeti, da poteka komunikacija izrazito enosmerno,

da osebe ne vedo v naprej za kakšno nalogo bodo zadolžene in da poznajo samo vrsto in količino opreme, ki jo bodo za izvedbo naloge potrebovale. Natančno je treba premisliti, kaj lahko kdo ve in kaj ne in s tem zmanjšati možnosti odkritja s strani obveščevalne službe (Luttwak 1979: 61–89).

4.2.2 Vloga policije in paravojaških enot

Policijske enote so od države do države zelo različne. Medtem ko ima neka država samo eno policijo, jih ima lahko druga več, poleg teh pa še različne paravojaške enote, ki opravljajo policijske in vojaške naloge. Od mnogovrstnosti policijskih organizacij je odvisna tudi strategija njihove nevtralizacije in inkorporacije za potrebe državnega udara. Policija lahko deluje v sklopu obrambnega ali zunanjega ministrstva. Za razliko od oboroženih sil se pri policiji ne razvije korporativna zavest in/ali mentaliteta, saj so pripadniki policije veliko bolj integrirani v civilno družbo kot pripadniki vojske. Načeloma policija nima težke oborožitve, če pa jo ima, so enote, ki jo imajo, zelo majhne in le malo verjetno je, da bo slabše oborožena policija posredovala proti težko oboroženi in motivirani sili vojaških vstajnikov. Prav tako ima ponavadi zelo majhen del enot možnost za hitro posredovanje. Paravojaške organizacije so običajno preveč zbirokratizirane in ni še zabeleženega dogodka, ko bi te sile posredovale proti državnemu udaru, kvečjemu za. Načeloma velja, da je za dober državni udar potrebno pridobiti sodelovanje vojske, policijo pa nevtralizirati in jo podrediti po udaru. Vsekakor pa je infiltracija v policijske enote, ko je ta možna in enostavna, velik plus pri izvedbi državnega udara. V primeru infiltracije v policijske sile so pravila ista kot pri infiltraciji v oborožene sile (Luttwak 1979: 89–99).

4.2.3 Vloga obveščevalno-varnostnih služb (OVS)

Obveščevalno-varnostne službe se aktivno ukvarjajo z identificiranjem in onemogočanjem skupin, ki bi na tak ali drugačen način želele škodovati državni varnosti, vključno s tistimi, ki si prizadevajo izvesti državni udar. Te službe so lahko samostojne enote ali pa so del policije ali oboroženih sil. Razen v primeru, da že predhodno obstaja veza med zarotniki in OVS, so ukrepi proti tem službam izključno defenzivne narave. To pomeni, da se uporablja samo verbalna komunikacija, da se izdaja samo minimum informacij, ki so potrebne za izvedbo udara, da je komunikacija med notranjim in zunanjim krogom zarotnikov izključno

enosmerna in da noben član notranjega kroga ne izvaja aktivnosti, ki jih lahko izvedejo člani zunanjega kroga.

Tudi v primeru da OVS odkrijejo zaroto, bodo verjetno odkrile le majhen del in ne bodo nemudoma ukrepala proti zarotnikom, ampak bodo raziskovale dlje in si prizadevale za razkritje celotne združbe. Odlaganje akcije je lahko usodno, saj se lahko udar zgodi še preden so zarotniki popolnoma razkriti. Ko steče aktivna faza državnega udara, postane delo teh služb nepomembno. Poleg tega pa obstaja velika verjetnost, da bodo OVS podprle zarotnike v primeru, da odkrijejo da je skupina dobro organizirana in ima možnosti za uspeh (Luttwak 1979: 99–104).

4.3 Nevtralizacija političnih sil

Neposredna politična moč se skoraj vedno nahaja v vladi države. Vseeno pa so v vsaki državi in vsakem političnem sistemu skupine izven vlade in izven formalnega političnega življenja, ki imajo prav tako politično moč. Ta moč izhaja iz možnosti za vplivanje na ljudi ali nadzora določenih organizacij, ki imajo neko politično veljavo in lahko zaradi tega posredno ali neposredno vplivajo na vlado. Te organizacije lahko odločilno vplivajo na uspešnost državnega udara, saj lahko prekinejo pasivnost oboroženih sil in povzročijo njihovo posredovanje proti udaru. Te politične sile lahko proti državnemu udaru intervenirajo z organiziranjem protestov proti novi vladi in/ali z upravljanjem njihovih tehničnih zmogljivosti, tako da ovirajo konsolidacijo moči nove vlade. Načinov za nevtralizacijo političnih sil je več in se razlikujejo glede na njihovo naravo.

4.3.1 Vlada

Pri vsakem državnem udaru pride do aretacije političnih voditeljev. Vendar pa je oseb v vladi in njihovih svetovalcev preveč, da bi lahko vstajniki aretirali vse, zato je treba ločiti osebe v političnem življenju na tiste, ki imajo samo ceremonialno vlogo (npr. kraljica v Združenem kraljestvu), a je njihov vpliv še vedno nezanemarljiv in na tiste, ki imajo dejansko odločevalno moč. Znotraj slednjih so z vidika izvedbe državnega udara pomembni predvsem tisti, ki imajo nadzor nad elementi državnega represivnega aparata. Tako dobimo naslednje tri kategorije:

- *Ceremonialne osebnosti.*

Te načeloma niso aretirane. Če je ceremonialni vodja države zelo priljubljen med ljudmi se ga lahko zmanipulira in uporabi za legitimizacijo nove vlade.

- *Osebe z močjo odločanja in nadzorom nad sredstvi prisile*

Te je treba aretirati in držati v priporu, do konsolidacije oblasti vstajnikov. Poleg teh je potrebno aretirati tudi tiste pripadnike vlade, ki so izredno karizmatični in priljubljeni pri ljudstvu.

- *Ostali ministri in visoki državni uradniki*

Te osebe se razdeli v prednostne skupine, ki se jih areтира potem ko so opravljene bolj pomembne naloge, ali po tem ko na stran vstajnikov preide večji del oboroženih sil (Luttwak 1979: 111–117).

4.3.2 Množični mediji

Nadzor nad pretokom informacij je glavno orodje za konsolidacijo oblasti po državnem udaru in je kot tak za vstajnike izrednega pomena. Zaradi hitrosti odvijanja državnega udara je nadzor nad tiskom drugotnega pomena, veliko bolj pomemben je nadzor nad radiom in televizijo. Z vidika nadzora nad slednjima pa se pojavljata dva problema. Prvi je ta, da obstaja veliko število operaterjev, drugi pa, da je njihove objekte dokaj težko zavzeti. Zato strategija državnega udara (razen v primeru, ko imajo vstajniki veliko medijsko podporo) predvideva zavzetje samo tiste medijske hiše, ki je najbolj povezana z oblastjo in onemogočenje oddajanja ostalih. To je najlažje doseči z notranjo sabotažo enega od tehnikov zaposlenih na televiziji ali z zunanjo sabotažo pri čemer se npr. uniči majhen, a pomemben del oddajnika (Luttwak 1979:118, 119).

4.3.3 Telekomunikacije

Za uspešno izvedbo državnega udara je optimalno, da se komunikacije med vladi lojalnimi enotami oboroženih sil in organov notranje varnosti onemogočijo, a to v realnosti zaradi stopnje razvoja tehnologije ni več mogoče. Čeprav je nemogoče preprečiti komunikacijo preko številnih radijskih postaj, pa lahko vstajniki v veliki meri z notranjo ali zunanjo

sabotažo onesposobijo komunikacije fiksne telefonije. Poleg javnih zvez imajo varnostne službe pogosto tudi svoje popolnoma neodvisne fiksne zveze. Za nevtralizacijo teh veljajo isti ukrepi kot za javne. Za komunikacijo med lastnimi enotami pa lahko vstajniki s pridom izrabijo male dvosmerne radijske postaje (Luttwak 1979: 120–122). Dodati je treba še, da je razvoj mobilne telefonije v zadnjem desetletju povzročil pravo revolucijo na področju komuniciranja in za državni udar v teh razmerah bi bila nedvomno vitalnega pomena tudi onesposobitev mobilne telefonije, ki se prav tako zlahka doseže z notranjo sabotažo.

4.3.4 Prometne povezave

Ko je državni udar enkrat v teku in so bile aretirane ciljne osebe, zaseden medijski prostor in onemogočene komunikacije, je treba okoli območja prestolnice, kjer se odvijajo akcije, postaviti obroč branjenih barikad in s tem preprečiti intervencijo bivši vladi lojalnih enot. Postavitev vojaških enot na mestne vpadnice deluje kot demonstracija moči, poleg tega pa še kot filter gibanja in tako omogoča vstajnikom aretirati tiste ciljne osebe, ki bi hotele uiti.

Letališča so vitalnega pomena tako za vstajnike kot lojaliste, saj omogočajo hiter transport oddaljenih enot na mesto dogajanja, kar lahko usodno spremeni razmerje moči med njimi in so zato pomembna tarča vstajnikov. Velikokrat so močno zastražena in vstajniki se, razen v primeru da jih sami že od začetka nadzorujejo, ponavadi odločijo za njihovo nevtralizacijo, ki je lahko zelo enostavna z nekaj vozili zapeljanimi čez pristajalne steze ali z nekaj opozorilnimi streli na letališče iz daljave. Ostale vrste transporta so, razen v izjemnih primerih, nepomembne (Luttwak 1979: 122–128).

4.3.5 Javne stavbe

Stavbe, katerih zasedba je vitalnega pomena za uspeh državnega udara so naslednje:

- *Sedež vlade oz. centra politične moči.* To je lahko predsedniška ali kraljeva palača, zakonodajna skupščina, določen strankarski predsednik ali sedež stranke.
- *Glavni sedeži vzvodov administracije.* Mišljena so predvsem ministrstvi za obrambo in notranje zadeve ter vojaški in policijski štab.

- *Simbolne stavbe*. To so stavbe, katerih posedovanje javnost povezuje s posedovanjem politične oblasti, čeprav ni nujno da je to tudi sedež učinkovite politične oblasti (Luttwak 1979: 128–130).

4.3.6 Verske organizacije, politične stranke in sindikati

Lokalni verski kulturi so preveč notranje razdrobljeni in apolitični, da bi predstavljali grožnjo državnemu udaru. To pa seveda ne velja za dobro organizirane univerzalne religije z množicami vernikov. Vse verske organizacije lahko intervenirajo proti udaru z agitiranjem vernikov, organiziranjem demonstracij in/ali z direktnim vplivanjem na pripadnike oboroženih sil, da se uprejo udaru. Ne glede na vsebino vere, so si univerzalne religije organizacijsko med seboj dovolj podobne, da se lahko za vse uporabijo splošne metode nevtralizacije. Verske medije se tako kot ostale lahko onesposobi s sabotajami, dostop do verskih centrov se posredno zapre z »naključnimi« cestnimi ovirami, aretirajo se le dejanski vodilni pripadniki organizacij, ki pa nimajo pomembne simbolne vloge. Aretacijam oseb, ki združujejo dejansko vodilno in simbolno vlogo (npr. Papež) se je treba izogibati.

Politične stranke v miru so načeloma organizirane za pridobivanje glasov in čeprav imajo v času volitev veliko podpore, izven tega časa načeloma niso sposobne zbrati velike množice ljudi in so zaradi tega v času izvajanja državnega udara nepomembne. Pomembno je le njihovo onemogočenje po tem, ko je bil državni udar že uspešno izveden. Edina izjema so uporniške stranke, katerih obstoj je popolnoma ali delno ilegalen. Te stranke se nam lahko aktivno uprejo in nas onemogočijo. Vendar pa so zaradi svoje ilegalnosti skoraj vedno organizirane zelo hierarhično in aretacija vodstva stranke skoraj zagotovo onemogoči delovanje strank v krizi.

Največja grožnja uspehu državnega udara s strani civilne družbe so sindikati, ki zaradi širokega članstva in dobre organizacije, lahko ovirajo konsolidacijo moči vstajnikov s pozivom k splošni stavki, z organiziranjem demonstracij in s svojo morebitno podtalno dejavnostjo. V državah kjer so sindikati močni in vstajniki z njimi niso povezani, je za uspeh državnega udara potrebno aretirati njihove voditelje in zapreti njihove štabe ter tako onemogočiti agitiranje delavcev. V državah, kjer sindikati nimajo takšne politične moči se za njihovo onemogočenje lahko uporabijo mehkejši ukrepi (Luttwak 1979: 130–145).

4.4 Izvedba državnega udara

Državni udar se od ostalih vojaških operacij loči v dveh stvareh. Zaradi hitrosti izvedbe izvajalci državnega udara ne potrebujejo rezervnih enot, saj ni časa za učenje na storjenih napakah. Voditelji državnega udara niso zbrani v štabu ampak razpršeni po majhnih enotah, ki so same razpršene po različnih tarčah in s tem ustvarjajo nezmožnost določitve prioritete tarče in koncentracijo sile lojalnim enotam (Luttwak 1979: 146–147).

Na taktični ravni izvedbe državnega udara je potrebna sinhronizacija delovanja vstajniških enot, postavitve branjenih barikad in izoblikovanje prioritetenih tarč ter strukture enot za izvršitev določene naloge. Za potrebe diplomske naloge ti elementi niti niso tako pomembni. Pomembna je le konsolidacija oblasti po državnem udaru, preko katere se ponovno kažejo viri moči v državi, ki si jih morajo vstajniki podrediti.

4.5 Konsolidacija moči po državnem udaru

Uspešni izvedbi državnega udara sledijo ukrepi stabilizacije z namenom ohranitve pridobljene oblasti. Stabilizacija poteka na ravni lastnih sil, ostalih oboroženih sil, birokracije ter ljudskih množic.

Po državnem udaru moč nove vlade prvenstveno temelji izključno na njenih oboroženih silah, zato obstaja nevarnost, da bi poveljujoči vstajniškim enotam hoteli sami prevzeti oblast. To se prepreči s popolnim nadzorom komunikacije med razpršenimi enotami, ki pa je v praksi težko izvedljiv. Najpogostejši ukrepi so obljube mladim častnikom o hitrem napredovanju in nenehno usmerjanje energije tistih enot, ki bi lahko bile nevarne za novo oblast, na opravljanje različnih nalog. Ko mine nevarnost protiudara je najbolje nevarne posameznike znotraj lastnih sil premestiti na častna mesta v tujino ali jim dati visoke čine, ki pa so zgolj simbolični (Luttwak 1979: 163–165).

Posamezniki, ki niso bili vključeni v državni udar se bodo po njem počutili negotovo. To se lahko prelevi v izkazovanje naklonjenosti ali nasprotovanje novemu režimu. Izkazovanje privrženosti ni veliko vredno glede na to, da je ta posameznik pravkar izdal prejšnjo, po možnosti bolj legitimno, vlado. Občutek negotovosti se preseže tako, da nova oblast čim prej kontaktira visoke častnike ter birokrate in jim zagotovi, da bo njihov položaj ostal nespremenjen in da se obstoječe hierarhične lestvice ne bodo rušile. Tudi za te posameznike

velja, da manj kot je komunikacije med njimi, manjše so možnosti za organiziranje upora (Luttwak 1979: 165–169).

Ljudske množice, v nasprotju s prej naštetimi skupinami, nimajo niti orožja niti administrativne moči, ki jo ima birokracija, a vendar dolgoročni uspeh prevzema oblasti temelji prav na njihovem odnosu do nove vlade. Prvi ukrep minimiziranja možnosti za upor množic po državnem udaru je čim večja omejitev posameznikovih možnosti za prosto gibanje. To se doseže z uvedbo policijske ure, ustavitvijo javnega prometa in motenjem telekomunikacij. Ti ukrepi močno zmanjšajo organiziran upor z onemogočanjem koordinacije delovanja med posamezniki in onemogočanjem prostega gibanja, predvsem po glavnem mestu.

Kljub sredstvom prisile, ki jih ima nova vlada na voljo, je najbolj učinkovit instrument za stabilizacijo situacije po državnem udaru nadzor nad množičnimi mediji. Medijska kampanja po državnem udaru ima dva glavna cilja: (1) odvratanje od upora s poudarjanjem lastnih moči ter (2) zavreči bojazni, ki bi lahko služile organiziranju takšnega upora. Prvi cilj se doseže s prikazom moči, ki jo ima vstajniška vlada. To pomeni poudarjanje institucij, ki so pod vstajniško kontrolo, demonstracijo fizične sile, poudarjanje popolne vzpostavitve reda in miru ter odsotnosti kakršnega koli upora proti novi vladi. Tudi če tak upor obstaja se o njem ne poroča, razen v primeru da je tako velik da se ga ne da prikriti. V tem primeru se upornike prikaže kot majhno, izolirano bando ljudi, brez možnosti za uspeh, katere upor bo hitro zadušeno. Drugi cilj se doseže z zagotovitvijo, da udar ni povezan s tujimi elementi ali ekstremističnimi skupinami in z zagotovitvijo določenim družbenim skupinam, da državni udar ni naperjen proti njim. S prepričevanjem določenih družbenih skupin, da so cilji državnega udara v skladu z njihovimi cilji, si nova vlada avtomatsko pridobi nasprotovanje drugih družbenih skupin. Na katero stran se bo postavila nova vlada je odvisno od njene trenutne pozicije po državnem udaru. V primeru, da ima že zagotovljen vsaj kratkotrajen obstoj, se bo obrnila na sile, ki zagotavljajo dolgoročno podporo, če pa je le-ta vprašljiv se bo oprla na sile, ki ji lahko nudijo takojšnjo podporo in se za dolgoročno podporo zanimala kasneje (Luttwak 1979: 167–172).

4.5.1 Legitimnost nove vlade

Najpomembnejša naloga medijskega stroja po državnem udaru je izgradnja legitimnosti nove vlade. Ta se lahko doseže s tem, da vstajniki na svojo stran pridobijo ceremonialnega

vodjo države in tako na nek način prevzamejo kontinuiteto legitimnosti prejšnje vlade. V primeru da to ni mogoče, je najpogostejši način legitimizacije napoved volitev ali referendum. Lahko pa se odkrito prizna nelegalnost prevzema oblasti, a hkrati poudari nelegalnost ali vsaj nelegitimnost prejšnje vlade. Tako se prikaže eno nelegalnost kot posledico druge, le da je bila prejšnja vlada stalna, nova pa je le začasna (pred izvedbo volitev).

Za ohranitev oblasti nove vlade je izrednega pomena priznanje drugih držav. To je še posebej pomembno v primeru, ko je država, v kateri se je zgodil državni udar odvisna od neke druge države. Vendar pa morajo biti druge države previdne pri priznavanju vstajniških vlad. Prehitro priznanje nove vlade, v času ko ima bivši režim še nekaj politične moči in kontrole, se lahko smatra kot agresija na to državo, obenem pa lahko ljudstvo novo vlado dojame kot marioneto neke druge države, kar pomaga pri organiziranju odpora. Če nova vlada prizna veljavnost vseh mednarodnih pogodb in članstev v mednarodnih organizacijah, bodo države najverjetneje priznale novo vlado, tudi če se z njo načeloma ne strinjajo (Luttwak 1979: 172–174).

5. VENEZUELA

Bolivarianska Republika Venezuela pokriva območje veliko 912.050 km², od česar je 882.050 km² kopenskih in 30.000 km² vodnih površin. Na zahodu meji na Kolumbijo, na vzhodu na Gvajano in na jugu na Brazilijo. Na severu jo ob 2.800 km dolgi obali obliva karibsko morje (Countries of the World 2007a). Je zvezna republika, sestavljena iz 23 zveznih držav, enega zveznega okrožja (Caracas) in dveh zveznih naselbin, ki ju sestavlja 72 otokov v karibskem morju (U.S. Department of State 2007). Leta 2006 je bila Venezuela šesta največja izvoznica nafte na svetu (Energy information administration 2007).

5.1 Razvoj političnega sistema

V pred-kolonialnem obdobju so Venezuelo poseljevala primitivno organizirana, predvsem nomadska indijanska plemena lovcev in nabiralcev. Najbolj napredna plemena, ki so živela v Andih in ob Maracaibskem jezeru, so se ukvarjala s kmetijstvom in ribištvom. Krištof Kolumb je na območju današnje Venezuele pristal leta 1498, prva španska naselbina pa je bila ustanovljena leta 1523 v Cumaní. (The New Encyclopaedia Britannica 2004: 476) Pred letom 1550 je bila Venezuela pod jurisdikcijo Audiencie de Santo Domingo od takrat naprej pa pod Audiencia de Santa fe de Bogota, ki se je leta 1718 preimenovalo v podkraljestvo Nova Granada (Countries of the World 2007b). Venezuelska ekonomija v času kolonizacije je temeljila predvsem na kmetijstvu. Politična in cerkvena oblast je bila v rokah španskih kolonizatorjev in klerikov, bogastvo pa je bilo skoncentrirano v rokah Kreolov (v Venezueli rojenih belcev), ki pa so bili brez politične moči. To je bil razlog za naraščajoč odpor proti španski nadvladi, ki je vodil v boj za neodvisnost. Po nekaj začetnih neuspešnih uporih je bila 17.12.1817 v Angosturi (danes Ciudad Bolívar) razglašena Republika Velika Kolumbija, ki so jo sestavljale današnje države Venezuela, Kolumbija, Panama in Ekvador. 24.6.1821 je Simon Bolívar v bitki pri Carabobu odločilno porazil špansko vojsko in priboril neodvisnost Velike Kolumbije, kateri je predsedoval on sam. Ko je Bolívar osvobajal Peru in Bolivijo so se v času njegove odsotnosti v državi pojavila različna odcepitvena gibanja in država je razpadla. Venezuela je odcepitev od Velike Kolumbije razglasila 1829, kmalu za tem ji je sledil Ekvador (The New Encyclopaedia Britannica 2004: 476–477).

Do leta 1935 je v Venezueli vladalo obdobje diktatur in prevzemanja oblasti s silo (revolucijami, državnimi udari...). V času diktature Juan Vicente Gomeza od 1908 do 1935 je

Venezuela postala stabilna država, ki je pritegnila tuje investicije v naftno industrijo in do leta 1928 je Venezuela postala vodilna izvoznica nafte na svetu. Gomezovi diktaturi sta sledila rahlo milejši diktaturi Elezar Lopez Conterasa (1935–1941) in Isaias Medina Angarite (1941–1945) (The New Encyclopaedia Britannica 2004: 478). Leta 1945 je Acción Democrática (AD) s pomočjo vojske prevzela oblast. Vendar pa je AD s svojim avtokratskim načinom vladanja hitro izgubila podporo in leta 1948 so opozicijske stranke, Rimskokatoliška cerkev (RKC) in poslovni sektor podprli državni udar s katerim se je začela 10 letna diktatura Marcos Pérez Jiménez. 1958 je bil Jiménez odstavljen v civilno-vojaškem uporu in zopet je bila vzpostavljena demokracija.

Tranzicija v demokracijo je bila konsolidirana z medstrankarskim sporazumom imenovanim Punto Fijo, ki so ga leta 1961 podpisale stranke AD, krščanski socialisti COPEI in levo sredinska URD. Pakt, ki je bil osnova za ustavo iz leta 1961, je predvidel implementacijo določenih ekonomskih in socialnih politik, ne glede na volilne rezultate predsedniških in parlamentarnih volitev. Ta sporazum je vzpostavil korporativne mehanizme vodenja države in v to vključil tudi največji venezuelski sindikat CTV in gospodarsko zbornico FEDECAMARAS. S katoliško cerkvijo je bil podpisan sporazum s katerim je država zagotovila financiranje RKC, ta pa se je obvezala, da bo blažila notranje konflikte v državi. Punto Fijo je imel poleg funkcije ustvarjanja konsenza med določenimi političnimi akterji tudi funkcijo izključevanja drugače mislečih, predvsem radikalne levice, iz političnega življenja. To je bil povod za razvoj levičarske gverile v Venezueli, ki je bila aktivna v 60-ih in 70-ih letih (Monaldi in dr. 2006: 5–6). S sporazumom Punto Fijo je bil vzpostavljen visok konsenz znotraj obstoječe politične elite, pojavil pa se je problem reševanja odnosov na relaciji stranka - država. Stranke so prodrle v vse sfere življenja v državi in strankarske elite so se dvignile nad obstoječe zakone. Kar je bilo začeto kot demokracija se je kmalu spremenilo v strankokracijo (Venezuela Solidarity Campaign 2007), ali oligarhijo, kot jo imenuje zdajšnji predsednik Hugo Chávez. Ljudstvo je bilo politično razmeroma neangažirano in stabilnost naftnega trga v 60-ih in 70-ih je Venezueli omogočil gospodarski razcvet (Golinger 2006: 23). V zgodnjih 70-ih je država prevzela večinske deleže tujih bank, kontrolo nad črpanjem nafte in zemeljskega plina in razglasila moratorij na podeljevanje koncesij za črpanje nafte. Leta 1973 je bila nacionalizirana železarska industrija, dve leti kasneje pa še naftna, s čimer je nastala državna naftna družba PDVSA (The New Encyclopaedia Britannica 2004: 479).

Leta 1983 pride do hudega padanja cen nafte na svetovnem trgu, kar v Venezueli zaustavi gospodarsko rast in povzroči tri leta trajajočo recesijo (Monaldi in dr. 2006: str 8). Za 80-a leta je bil značilen negativen BDP, visoka inflacija, padanje izvoza in vse večja brezposelnost

(The New Encyclopaedia Britannica 2004: 479). V naslednjih šestih letih se je Venezuela močno zadolžila pri Mednarodnem monetarnem skladu. Vse to je omajalo zaupanje ljudi v obstoječi politični sistem. Leta 1988 je, predvsem na podlagi priljubljenosti iz prejšnjega mandata v letih 1974–1979, prišel na oblast kandidat AD-ja Carlos Andrés Pérez. Kmalu po prevzetju dolžnosti je začel z neoliberalnimi ekonomskimi reformami, temelječimi na doktrinah Mednarodnega monetarnega sklada in Svetovne banke (Golinger 2006: 24). Makroekonomske reforme so vključevale liberalizacijo trgovine, privatizacijo državnega premoženja, fiskalne in finančne reforme, kot tudi deregulacijo ekonomije. Vodstvo AD je bilo proti Pérezovim reformam, a predvsem zato, ker je želel na vodilna mesta postaviti tehokrate namesto strankarskih veljakov. (Monaldi in dr. 2006: 8) Kljub temu je Pérez začel izvajati reforme, kar pa je februarja 1989 povzročilo masovne demonstracije in upore po večjih mestih. Pérez, ki je izjavil, da je šlo za »upor revnih proti bogatim« (Solorzano po Alvarez 2007) je nad izgrednike poslal vojsko, ki je upore zadušila s silo, pri čemer je nediskriminatorno pobila, po takratnih uradnih podatkih, dvesto šestinsedemdeset (Inter-American Court of Human Rights 1999), po današnjih pa med tri in deset tisoč civilistov, katerih množična grobišča odkrivajo še danes (Alvarez 2007). Ta pokol je danes znan pod imenom Caracazo. Februarja 1992 je skupina mladih častnikov pod vodstvom polkovnika Huga Rafael Chávez Friasa izvedla spodleteli državni udar proti Pérezovi vladi. Vstajniki so bili aretirani in obsojeni na zaporno kazen. Temu udaru je sledil še en neuspešen poizkus v novembru 1992. Javnomnenjske raziskave takoj po prvem udaru so pokazale, da se večina prebivalstva sicer ne strinja z načinom prevzemanja oblasti vstajnikov, strinja pa se z njihovimi cilji (Venezuela Solidarity Campaign 2007). Zaradi Pérezove velike nepriljubljenosti med ljudstvom, je AD Péreza obtožila napačne uporabe javnih financ in ga prisilila k odstopu. Na predsedniških volitvah 1993 je zmagal bivši predsednik Rafael Caldera, nekdanji član COPEI, tokrat neodvisni kandidat. Caldera je pomilostil Cháveza in ostale vstajnike, ter odprl naftni sektor tujim vlagateljem. (Monaldi in dr. 2006: 10) Vlada Rafaela Cladera je imela zelo slabo javnomnenjsko podporo in je bila pri svojem vladanju omejena zaradi strahu pred nemiri in državnim udarom ali revolucijo, ki bi jim lahko sledila (Venezuela Solidarity Campaign 2007). Na volilno leto 1998 je več kot polovica Venezuelcev živela pod pragom revščine, letna inflacija je bila nad 30, brezposelnost pa nad 20 odstotkov, cene nafte na svetovnem trgu so upadale, plače so bile nizke in zunanji dolg ogromen (The New Encyclopaedia Britannica 2004: 497, Guevara 2005: 24). Kasneje je vlada ocenila da je pod pragom revščine živelo približno 80% prebivalstva, od katerih je bila polovica podhranjenih. Večina ruralnih Venezuelcev ni imela lastne zemlje in kmetovali so na zemlji

nekoga drugega, medtem ko je 2% Venezuelcev imelo v lasti več kot 60% zemlje (Hallian 2003: 10). Kot alternativa kandidatom tradicionalnih strank se je pojavil Hugo Rafael Chávez Frias, ki je obljubljal bolivariansko revolucijo. Chávezova politična platforma je vključevala: prestrukturiranje venezuelskega političnega sistema, večjo vključenost države pri odločanju v državnih podjetjih, pravičnejšo razdelitev bogastva, boj proti korupciji in ljudsko politično participacijo na lokalni ravni (Sanchez 2003). Volivci so zavrnil kandidati tradicionalnih strank in s 56 odstotki v prvem krogu za predsednika izvolili Cháveza.

5.1.1 Izvolitev Cháveza in odnosi z ZDA

Že v svoji predvolilni kampanji je Chávez obljubil sklic ustavodajne skupščine, ki je bila izvoljena na volitvah in katere naloga je bila sestaviti novo ustavo, ki je bila potrjena na referendumu decembra 1999 in je med drugim spremenila uradno ime države iz Republike Venezuele v Bolivariansko republiko Venezuelo. Na parlamentarnih volitvah 2000 je zmagala Chávezova stranka MVR in skupaj s prochávističnim MAS dobila 92 od 165 sedežev, ki so se kasneje zaradi notranjih sporov znižali na 84 sedežev (U.S. Department of State 2007). Chávez je obljubil nacionalizacijo naftne industrije in agrarno reformo ter odločen boj proti revščini s katerim je nova vlada začela takoj po prihodu na oblast. Začeli so s progami uvajanja brezplačnega in univerzalnega šolstva ter zdravstva, zmanjšana je bila inflacija in povečana gospodarska rast (Arvelaiz in Ponceleon 2003: 28). Kot pomoč revnim so bili v nekaterih državnih bankah uvedeni mikrokrediti po Bangladeškem vzoru. Obenem Chávez je z naftno in davčno reformo povečal dohodke v državni proračun, na mednarodni sceni pa je začel neizprosno bitko proti neoliberalizmu (Wilpert 2003a: 19).

V času, ko je na oblast prišel Chávez, so privatne medijske hiše obvladovale 95% medijskega prostora. Po njegovem prihodu so ti mediji na nek način prevzeli vlogo opozicijskih strank in si za cilj postavili spodkopavanje legitimnosti vlade in znižanje njene priljubljenosti. Edini provladni medij je bila državna televizija VTV, imenovana tudi Canal 8 (Lemoine 2003a: 151–152). Bolivarianska revolucija je povzročila razcvet »alternativnih« medijev, ki jih sestavljajo predvsem majhni lokalni časopisi in radijske hiše z zelo omejenim dometom oddajanja. Ti mediji se nahajajo predvsem v favelah, ki obdajajo večja mesta, od koder prihaja večji del Chávezovih volivcev. Čeprav so popolnoma neodvisni, je njihovo poročanje bolj ali manj provladno (Fernandes 2005). Ob Chávezovi izvolitvi 1998 se je surova nafta na svetovnem trgu prodajala za približno 8 dolarjev na sodček. Leta 2000 je bila

Venezuela izvoljena za predsednico OPEC in začela je vrsto ukrepov za dvig cene nafte na svetovnem trgu, kar se je izrazilo v dvigu cene nafte na več kot 30 USD (ameriških dolarjev) na sodček leta 2000. Septembra 2001 se je venezuelska vlada odločila, da ne bo podaljšala več kot 50 let trajajoče pogodbe o vojaškem sodelovanju z ZDA in tako iz Venezuele izgnala ameriško vojaško misijo. Prav tako je Venezuela s Chávezom na oblasti močno nasprotovala Sporazumu o prosti trgovini Amerik (FTAA), ki so ga želele in ga želijo še danes implementirati ZDA (Golinger 2006: 31–35), navezala tesne stike s Kubo in prepovedala prelete ameriških letal, ki sodelujejo v proti-gverilskih operacijah v sosednji Kolumbiji. 29.10.2001 je predsednik Chávez po televiziji javno obsodil napad ZDA na Afganistan in podvomil v pravico ZDA do »boja proti terorizmu s terorizmom«. ZDA so od Cháveza zahtevale opravičilo in zanikanje njegove izjave, kar je zavrnil. ZDA so Venezuelo obtožile podpiranja terorizma v Kolumbiji, Ekvadorju in Boliviji. Začele so se grožnje z diplomatsko osamitvijo, sekretar za zunanje zadeve Colin Powel pa je izjavil, da dvomi ali Chávez »razume kaj sploh je demokracija« (Pilger 2003: 14). Odnosi med Venezuelo in ZDA so se s prihodom Cháveza drastično poslabšali, kar je povzročilo vse večjo agresivnost ZDA do Venezuele.

5.2 Vloga oboroženih sil do aprila 2002

Po ustavi iz leta 1999 je uradno ime venezuelskih oboroženih sil Fuerza Armada Nacional (FAN), kar v neposrednem prevodu pomeni Nacionalna oborožena sila. FAN sestavljajo zvrsti KoV, VL, VM in Nacionalna garda. Vrhovni poveljnik oboroženih sil je predsednik države, kateremu je podrejen minister za obrambo. Ta je lahko aktivni častnik v FAN ali civilist. Leta 2001 je bil prvič po 70 letih na položaj obrambnega ministra postavljen civilist. Minister je zadolžen za politične in administrativne zadeve FAN, medtem ko je operativno poveljstvo v rokah načelnika poveljstva oboroženih sil, kateremu so podrejeni vrhovni poveljniki KoV, VL, VM in Nacionalne garde. Poseben status ima generalni inšpektor oboroženih sil, katerega naloge so nadzor usposabljanj in disciplinarne zadeve, podrejen pa je neposredno ministru za obrambo. Z ustavo leta 1999 je bil ustanovljen tudi državni obrambni svet, kot glavni posvetovalni organ o zadevah v zvezi z nacionalno varnostjo in suverenostjo države. Predsednik sveta je predsednik države, svet pa sestavljajo še podpredsednik države ter ministri za obrambo, načrtovanje, zunanje ter notranje zadeve (Military technology 2002: 81). FAN se popolnjujejo s sistemom splošne vojaške obveznosti za moške, starejše od 18 let.

Vojaški rok je dolg 30 mesecev, z manjšimi odstopanji glede na zvrst in kraj služenja. Leta 2002 je bilo skupno število pripadnikov oboroženih sil 82.300 (34.000 KoV, 18.300 VM, 7.000 VL in 23.000 Nacionalna garda), od česar je bilo približno 31.000 nabornikov (Military Balance 2001–2002 (2001): 244).

Od osamosvojitve do inavguracije prvega demokratično izvoljenega predsednika leta 1959 so v Venezueli vladali vojaški avtokrati in diktatorji. Venezuelška vojska je bila v tem času odločujoča politična sila. Ob odstopu vojaškega diktatorja Jiménezza leta 1958 je bila vojska na zelo slabem glasu in je pristala na civilni nadzor (GlobalSecurity 2007). Pri omejitvi vpliva vojske na politiko so šli celo tako daleč, da po ustavi iz leta 1961 aktivni pripadniki FAN niso imeli volilne pravice, niti niso smeli javno komentirati državne politike (Trinkunas 2002a). Moč vojske se je omejila z njenim decentraliziranjem. Zvrsti oboroženih sil so postale avtonomne, imele so ločena poveljstva, vojašnice in vadbene centre, poleg tega pa so zvrsti vsako leto tekmovali za čim večji delež proračuna, namenjenega oboroženim silam. Tekmovalnost med zvrstmi, dobre plače, socialna varnost in monopol, ki so ga oborožene sile ohranile z nadzorom Ministrstva za obrambo, so bili odvrtačni elementi za vmešavanje vojske v politiko. Po vzpostavitvi civilne kontrole so politiki oborožene sile kar nekako zanemarili. Te so imele tako proste roke pri razvijanju birokratskih reform in oblikovanju obrambne politike (Trinkunas 2002b). General Jorge Garcia Carneiro, iz venezuelskih oboroženih sil, pravi, da so »Venezuelci na profesionalne vojake gledali kot na parazite z dobrimi plačami katerih si dejansko niso zaslužili. Vojska je bila odtujena od ljudstva in izven sfere javnega« (Guevara 2005: 124). Leta 1971 se je reformirala Vojaška akademija, ki se je povzdignila na univerzitetno raven. Na akademiji se je začela poučevati politologija, poleg tega so študenti vojaške akademije zaradi specializacij začeli obiskovati predavanja drugih fakultet. Med novimi častniki, ki se niso nikoli soočili z večjo grožnjo levičarske gverile in so pri patroljiranju v ruralnih delih namesto na gverilo naleteli na revščino, se je začel vse bolj razvijati socialni čut in zavedanje o venezuelski realnosti. Novopečeni častniki so vse bolj prevzemali ideje Simona Bolívarja o egalitarizmu in utilitarizmu, ki jih takratna venezuelska družba ni odsevala. Leto 1971 označuje generacijski prelom znotraj častniških vrst venezuelske vojske, saj se je od takrat naprej večina častnikov šolala v Venezueli in ne več na razvpiti School of the Americas v ZDA (Harnecker 2003a). FAN so bile dostopne vsem slojem prebivalstva, saj ni bilo šolnine in za mnogo ljudi so predstavljale edini izhod iz revščine. Tako so nastajale nove generacije z močnim socialnim čutom, kar se je izrazilo v ustanovitvi podtalnega vojaškega gibanja MBR-200 s ciljem izvesti revolucijo in do temeljev spremeniti venezuelsko družbo, katerega vodja je bil Hugo Chávez (Wynter 2005).

Leta 1971, po zatonu venezuelske levičarske gverile v 70-ih, so se FAN vse bolj birokratizirale. Do 90-ih sta bili glavni nalogi FAN zunanja obramba in notranja varnost, ki je drugače bolj domena nacionalne garde kot ostalih treh zvrsti. Med tradicionalne naloge FAN so spadale tudi nadzor avtocest, varovanje objektov naftne, petrokemične, energetske in jeklarske industrije, upravljanje zaporniškega sistema, uveljavljanje in terjanje zveznih davkov na alkoholne pijače ter nadzor nad mejo. V odmaknjenih ruralnih območjih so bile FAN zadolžene tudi za cepljenje, zdravniško pomoč in opismenjevanje tamkajšnjega prebivalstva (GlobalSecurity 2007).

Po ustavi iz leta 1961 so se čini glede na vojaške zasluge in izobrazbo podeljevali do čina podpolkovnika. Napredovanje v polkovnika in višje čine je moral odobriti parlament, kar je v bistvu pomenilo, da sta morali napredovanje odobriti vladajoči stranki. Podeljevanje višjih činov je bilo visoko spolitizirano in v nasprotju z avtonomijo vojske. Nižji in srednji častniki so na večino generalov gledali kot na nesposobneže z dobrimi vezami v politiki. Tako kot ostale sfere venezuelske družbe so si stranke vse bolj podredile tudi vojsko. Na koncu 80-ih in v začetku 90-ih let pride do vse večjih konfliktov znotraj vojske med strankarsko politiko in birokratskimi normami vojaške organizacije (GlobalSecurity 2007).

Caracazo 1989 je bil povod, da je MBR-200 pod vodstvom podpolkovnika Huga Cháveza, februarja 1992 izvedel neuspešen poskus državnega udara. Državni udar je izvedla KoV ob delni podpori VL, imel pa je tudi veliko civilne podpore, ki pa v času udara ni prišla do izraza (GlobalSecurity 2007). Po vdaji je Chávez po televiziji pozval ostale vstajnike naj položijo orožje, saj za zdaj ne morejo uresničiti svojih ciljev. Televizijski poziv, ki je pomenil Chávezov vojaški poraz, se je spreobrnil v njegovo politično zmago, saj so ankete nekaj dni po državnem udaru pokazale, da 60% prebivalcev podpira vstajnike (Elizalde in Báez 2004: 74). Temu udaru je novembra istega leta sledil še en neuspešen poizkus članov MBR-200, ki februarja niso bili aretirani. Tokrat je vodstvo udara prišlo predvsem iz VL. Vstajniki so bili aretirani in obsojeni na zaporno kazen, a pomiloščeni ob začetku predsedovanja Rafaela Caldere leta 1993.

Med letoma 1992 in Chávezovo inavguracijo 1999 nobena venezuelska vlada ni mogla z gotovostjo trditi, da ima popoln nadzor nad oboroženimi silami. Nenehno je v zraku visela nevarnost civilnih izgrediv in novega državnega udara. Vpletanje vojske v politiko je postalo vse močnejše (GlobalSecurity 2007).

Del Chávezovega programa je bila tudi reforma civilno vojaških odnosov. Bil je mnenja, da je bila v preteklosti oboroženim silam nepravilno odvzeta možnost participacije v razvoju države. Chávezova administracija se je pri vojaških reformah osredotočila na tri točke:

sprostiti ustavne omejitve politične participacije pripadnikov oboroženih sil, razširiti njihovo vlogo pri socialnem in ekonomskem razvoju in povečati avtonomijo vojske z novim sistemom podeljevanje činov višjih častnikov. Bolivarianska ustava iz leta 1999 je odpravila omejitve izražanja o političnih zadevah za aktivne pripadnike oboroženih sil in jim dala volilno pravico. Visoke častniške čine pa po novi ustavi ne podeljuje več parlament, ampak predsednik (Trinkunas 2002a). Leta 1999 je vlada začela uresničevati Plan Bolivar 2000. Ta program je množično vključil oborožene sile in njihove tehnične zmogljivosti v programe socialnega dela, izgradnje hiš, cest in kanalizacij, omogočanja zdravstvene in zobozdravstvene oskrbe najrevnejšim; izobraževalne programe, pomoč pri organiziranju različnih združenj, ipd (Wynter 2005).

6. DRŽAVNI UDAR V VENEZUELI APRILA 2002

6.1 Zaostrovanje razmer pred 11. aprilom 2002

Na sedmih volitvah in referendumih med letoma 1998 in 2000 so bile stare politične elite skoraj popolnoma izrinjene iz venezuelskega političnega življenja. Kljub temu pa so bivši oligarhi še vedno obvladovali sindikate, gospodarsko zbornico, RKC ter medije in kmalu po Chávezovi izvolitvi so začeli z očitki in obtožbami napadati njega in njegovo vlado. Chávez je imel na začetku svojega mandata več kot 80 odstotno podporo, do začetka 2002 pa je ta domnevno padla na nekaj več kot 30 odstotkov. Ni jasno, ali mu je podpora padla zaradi počasnega izpolnjevanja predvolilnih obljub in nezadovoljivih rezultatov v boju proti korupciji in revščini ali pa zaradi nenehnih medijskih napadov nanj in njegovo vlado. Najverjetneje je šlo za kombinacijo vseh teh dejavnikov (Wilpert 2003a: 19).

Po izgonu vojaške misije ZDA iz Venezuele in odkritemu nasprotovanju ameriškemu napadu na Afganistan, so se venezuelsko ameriški odnosi močno poslabšali. ZDA so zato začele izdatno podpirati in financirati venezuelsko opozicijo. Leta 2001 je National Endowment for Democracy (NED)¹ dal Mednarodnemu republikanskemu inštitutu (IRI) 340.000 USD za politično izobraževanje venezuelske opozicije. Leto pred tem je IRI od NED dobil le 50.000 USD. IRI je že pred tem izvedel raziskave s katerimi so ugotovili, katere protivladne stranke so najbolj vredne vlaganj. Naloga IRI je bila pomagati venezuelski opoziciji razviti novo podobo in program ter tako resneje konkurirati Chávezu. Največja dobitnica pomoči preko IRI je bila novoustanovljena konzervativna stranka Primero Justicia (PJ). V času pred aprilom 2002 so voditelji PJ, med njimi tudi župana dveh najbogatejših občin v Caracasu Leopoldo Lopez in Capriles Radonski, redno hodili v Washington na posvete z ameriškimi vladnimi uradniki (Golinger 2006: 37–44). 12. aprila 2002, ko se je zdelo da je državni udar proti Chávezu uspel, je predsednik IRI George Folsom pozdravil novo venezuelsko oblast in izjavil da je IRI deloval kot most med političnimi strankami in civilno družbo, da bi v Venezueli zopet vzpostavili demokracijo (Golinger 2006: 45).

NED v Venezueli ni financiral samo opozicijskih strank, ampak celoten opozicijski spekter. Tako se je na primer preko Ameriškega centra za mednarodno delavsko solidarnost financiral

¹ NED je bil ustanovljen leta 1982 kot neprofitna organizacija. Njegovo financiranje odobri kongres ZDA, financira pa se predvsem iz USAID in State departmenta ter v majhnem delu iz prostovoljnih donacij (Golinger 2006: 220). Skozi NED so ZDA po celem financirale pro-ameriška gibanja, nadlegovale izvoljene vlade, se vmešavale v volilne procese in spodkopavale demokracijo (Conry 1993).

največji venezuelski sindikat CTV, ki je predstavljal v glavnem belo ovratniške delavce in katerega predsednik Carlos Ortega je bil član nekdanje vladajoče stranke AD. Po poročilu State Departmenta (U.S. Department of State 2006) je NED v času od novembra 2001 do aprila 2002 za programe v Venezueli porabil več kot 2.000.000 USD. Leto pred tem je NED za iste namene porabil le nekaj več kot 200.000 USD. Vse organizacije prejemnice pomoči NED so bile vključene v opozicijsko gibanje pred državnim udarom aprila 2002 (Golinger 2006: 55).

Novembra 2000 je venezuelski parlament predsedniku Chávezu izdal pooblastilo po katerem je lahko za obdobje enega leta le-ta sprejemal zakone z dekreti. Tik pred iztekom tega pooblastila 13. novembra 2001 je vlada sprejela paket 49 zakonov, med katerimi so bili najbolj odmevni zakon o naftnih derivatih, zemljiški in ribiški zakon (Wikipedia, the free encyclopedia 2007a). Zemljiški zakon je predvideval razlastitev vseh neproduktivnih zemljišč večjih od 5.000 hektarjev in omejitev zasebnega lastništva nad zemljo na 5.000 hektarjev. To zemljo bi potem Državni zemljiški inštitut razdelil kmečkim zadrugam (Arvelaiz in Ponceleon 2003: 32). Namen zakona o naftnih derivatih je bil spremeniti razmerje med dobičkom od prodaje derivatov, katerega 70% je obdržala PDVSA, vlada pa le 30% (Lemoine 2002). Zakon je poudaril, da mora naftna industrija ostati v rokah venezuelskega ljudstva, kar pa ni bilo v skladu z globalizacijskimi trendi. Ribiški zakon je pomenil konfrontacijo z velikimi ribiškimi koncerni, saj je omejeval njihove dotedanje pravice in dajal prednost majhnim ribičem (Istúriz 2003: 168). Gospodarska zbornica se je na te predloge odzvala s silovitim nasprotovanjem in v znak protesta za 10. decembra 2001 napovedala generalno stavko. Stavki se je pridružil tudi največji venezuelski sindikat CTV, verjetno v glavnem zaradi nasprotovanja Chávezu, ki je pred tem vodstvo sindikata obtožil korupcije, poneverbe volilnih rezultatov zadnjih volitev njegovega vodstva ter zahteval nove volitve in reorganizacijo (Wilpert 2003a: 19). 10. decembra je generalna stavka za cel dan paralizirala državo. Opozicija je organizirala več demonstracij in drugih aktov civilne nepokorščine. Nekateri višji častniki so javno nasprotovali vladi in razglašali stanje upora. Privatni mediji so v poročanju postajali vse bolj agresivni do vlade. Redno so objavljali govore, v katerih so opozicijski vodje argumentirali svoja dejanja ter zahteve in le redko so bili objavljeni vladni argumenti. Poleg tega so se na privatnih televizijskih in radijskih postajah redno vrteli reklamni spoti, ki so pozivali ljudi na demonstracije (Golinger 2006: 54). 23. januarja 2002 so ob 44 obletnici vzpostavitve demokracije v Venezueli opozicijske stranke, sindikati in gospodarska zbornica organizirali množične protivladne demonstracije, ki so bile prva resna manifestacija nasprotovanja venezuelske opozicije Chávezovi vladi (Albion monitor 2007). Stavke in

demonstracije so postajale vse bolj pogoste, a to se je dogajalo večinoma le v bogatejših soseskah, med tem ko so bili revni predeli mest popolnoma mirni (Carneiro, povzeto po Guevara 2005: 127).

Januarja 2002 je Računski urad venezuelske vlade naredil revizijo poslovanja PDVSA, pri čemer so odkrili mnogo nepravilnosti. Chávez je zato odpustil predsednika PDVSA Guaiciaipuro Lameda, ki je takoj zatem postal glasen kritik venezuelske vlade (Coup Against Chavez in Venezuela 2003: 210). Chávez je za novega predsednika postavil prominentnega levičarskega ekonomista Gastona Parro. To je izzvalo proteste vodstva PDVSA, ki je trdilo, da je postavitve Parre popolnoma politična poteza, ki lahko spodkoplje neodvisnost PDVSA (Wilpert 2003a: 19).

Februarja 2002 so se vrstili javni nastopi višjih častnikov FAN proti predsedniku. 7. februarja je polkovnik VL Pedro Sota zahteval Chávezov odstop. Takoj naslednji dan se je proti Chávezu opredelil stotnik nacionalne garde Pedro Flores, ki je obenem trdil da se je večina venezuelskih oboroženih sil pripravljena upreti vladi. 18. februarja je kontraadmiral Carlos Molina Tamayo obtožil predsednika uvajanja totalitarizma in ogrožanja Venezuele zaradi navezave tesnih stikov s Kubo in distanciranja od ZDA. Obenem je Molina Tamayo pozval Cháveza k odstopu in omenil vse večje protivladno vzdušje znotraj oboroženih sil. 31. januarja je svojo opozicijo Chávezu napovedala še RKC (Golinger 2006: 58). Namen javnega nasprotovanja višjih častnikov je bil javnosti pokazati domnevno nizko podporo predsedniku in naraščajoče nezadovoljstvo znotraj oboroženih sil (Wilpert 2007a).

5. marca so predstavniki CTV, FEDECAMARAS in RKC podpisali sporazum v katerem so postavili temelje za demokratično in ustavno odstranitev Chávezove vlade. CTV, FEDECAMARAS in RKC, podprti s strani višjega in srednjega razreda, so se oklicali za »Civilno družbo«, edini cilj tega trojnega pakta je bil odstraniti Cháveza z oblasti, niso pa imeli nikakršnih načrtov o tem kako bodo vodili državo po padcu le-tega (Lemoine 2002).

11. marca 2002 je CIA iz Venezuele poslala strogo zaupno poročilo petim agencijam v ZDA v katerem je bilo zapisano, da organizacija delodajalcev in vojaški častniki postajajo vse bolj nezadovoljni s Chávezom in da obstaja možnost odstranitve Cháveza z oblasti s strani vojske (CIA 2002a). Zelo podobno poročilo Cie (CIA 2002b) z dne 1. aprila pravi, da se Chávez sooča z močno opozicijo, ki jo sestavljajo opozicijske stranke, RKC, privatni sektor in mediji, nezadovoljni častniki pa da načrtujejo izvedbo državnega udara v začetku aprila. Poročilo Cie (CIA 2002c) z dne 6. aprila s pomenljivim podnaslovom »Pogoji zreli za poskus državnega udara« razkriva, da so privatni sektor, mediji, RKC, opozicijske stranke in odpadniški vojaški častniki načrtovali državni udar proti predsedniku Chávezu, ki naj bi ga

izvedli v začetku aprila 2002, tako da bi izkoristili nasilje na opozicijskih demonstracijah, kar bi opravičilo vojaško akcijo proti Chávezovi vladi. Pri tem poročilo govori o detajlih vstajniških načrtov (Golinger 2006: 63–65). Čeprav je iz teh dokumentov razvidno, da je CIA in s tem ZDA, vedela za načrtovani državni udar, o tem ni nikoli uradno obvestila venezuelsko vlado.

Medtem ko so privatni mediji stopnjevali protivladno kampanjo, so vstajniki začeli preučevati življenja pomembnih častnikov in izdelovanja njihovih profilov, pri čemer so opazovali predvsem šibke in močne točke njihovih osebnosti in iskali načine, kako bi jih pridobili na svojo stran. Generalmajor Jorge García Carneiro je bil takrat poveljnik 3. pehotne divizije in obenem poveljnik celotne caracaške divizije nastanjene v Fuerte Tiuna. Bil lojalen predsedniku Chávezu in je imel močne intervencijske sposobnosti ob morebitnem državnem udaru. Na začetku aprila je dobil od vrhovnega poveljstva ukaz o izvajanju vojaških vaj z enotami pod njegovim poveljstvom v Vigía med 5. in 20. aprilom: Vigía leži v Andih na skrajnem Zahodu države. Zaradi napete situacije v glavnem mestu je García Carneiro ukaz zavrnil (Carneiro, povzeto po Guevara 2005: 127). Generalmajor Raúl Isaías Baduel, takratni poveljnik 42. padalske brigade v Maracayu, dve uri vožnje po avtocesti oddaljenem od Caracasa, je prav tako imel pod poveljstvom moštvo in opremo, ki je omogočala hitro intervencijo v Caracasu v primeru državnega udara. Vrhovni poveljnik KoV general Efraín Vásquez Velasco mu je po nekaj neuspehlih poizkusih, da bi ga odstavili kot poveljnika brigade, obljubil napredovanje in premestitev na bolj odgovorno delovno mesto, če bo v primeru, da se bo kaj zgodilo ostal pasiven. Ker se Baduel ni jasno opredelil glede Chávezove vlade, so v brigado 10. aprila začeli prihajati ukazi, katerih namen je bil zмести poveljstvo. Nekateri ukazi so jih pošiljali na teren, drugi so jih napotili nazaj v vojašnico, spet tretji naj jih gre polovica na teren in polovica ostane ipd. Ker se je tudi Baduelu stanje v državi zdelo nevarno je ukaze o odhodu zavrnil in čakal nadaljen razvoj dogodkov v vojašnici (Elizalde in Báez 2004: 261–264).

21. februarja je Chávez postavil nov nadzorni svet PDVSA. Na začetku ni bilo veliko nasprotovanja iz vrst višjega menedžmenta, nezadovoljstvo z novim nadzornim svetom pa je s časoma postajalo vse večje in vse bolj artikulirano. Največji očitek novemu vodstvu je bil ta, da večina novih članov nima potrebnih izkušenj v naftni industriji in da so zato neprimerni in postavljeni zgolj na osnovi političnih preferenc. Res je, da večina članov nadzornega sveta ni bila rekrutiranih znotraj PDVSA, vendar pa so bili vsi dolgoletni analitiki naftne industrije z vsem potrebnim znanjem, ki ga je njihovo novo delavno mesto zahtevalo (Wilpert 2007a). Menedžment se je s CTV začel pogovarjati o organiziranju generalne stavke zaradi

nezadovoljstva z zadnjimi vladnim potezami. Celoten politični diskurz med vlado in opozicijo se je začel vrteti okoli PDVSA. Menedžment se je z administrativnim delom PDVSA dogovoril za upočasnitev naftne proizvodnje z namenom prisiliti vlado k postavitvi novega nadzornega sveta. Največji sindikat naftnih delavcev Fedpetrol je na začetku napovedal, da bo podprl generalno stavko, a se je nekaj dni za tem odločil, da je ne bo. Vsi manjši naftni sindikati so generalni stavki nasprotovali že od samega začetka. 4. aprila so menedžerji začeli generalno stavko. Ustavljeno je bilo delo skoraj celotnega administrativnega dela PDVSA ter več rafinerij in bencinskih črpalk. Vlada je stavko obsodila in označila za nelegalno, saj je ni napovedal niti podprl noben naftni sindikat (Wilpert 2007a). Do 10. aprila je bilo ustavljenih več črpališč in rafinerij PDVSA. Rafinerija nafte v Puerto la Cruzu in Puerto Cabello je bila popolnoma ustavljena, proizvodnja v José Complexu blizu Puerto la Cruz je bila upočasnjena. Namen zaustavitve je bil destabilizirati venezuelski notranji naftni in bencinski trg in s tem povzročiti kaos in paniko. Notranji trg je najbolj prizadel izklop rafinerij Yagua in El Palito, ki sta z bencinom preskrbovale večino Venezuele (Golinger 2006: 65–66). Samo ustavitev proizvodnje v El Palitu je pomenila izgubo 120.000 sodčkov nafte na dan (Coup Against Chavez in Venezuela 2003: 211). Dva dni po začetku stavke je menedžerje PDVSA podprl sindikat CTV in napovedal generalno nacionalno stavko za 9. april. Predsednik sindikata Carlos Ortega je napovedal 24 urno generalno stavko, ki jo bodo glede na situacijo in odziv vlade po potrebi podaljšali za nedoločen čas. V nedeljo 7. aprila je Chávez v svoji televizijski oddaji Alo Presidente prebral imena sedmih najvišjih menedžerjev PDVSA in jih odpustil, dvanajst pa jih predčasno upokojil. Poleg tega je napovedal dvig minimalnih plač za 20% do 1. maja, s čimer naj bi ugodil zahtevam CTV, da naj izpolni predvolilne obljube o dvigu plač. Na prvi dan generalne stavke so z delom prekinila skoraj vsa privatna podjetja (trgovine, banke...), večina restavracij in šol ter večina objektov PDVSA. Poleg uličnih prodajalcev so v glavnem obratovala samo vladna podjetja in banke ter javni promet. CTV je stavko ocenil kot uspešno in napovedal podaljšanje stavke na 48 ur. 10. aprila je bila ustanovljena krovna organizacija Koordinator za demokracijo in svobodo, ki naj bi vključevala 40 opozicijskih nevladnih organizacij, deset opozicijskih strank in najbolj pomembno, CTV in FEDECAMARAS. Njihovo prvo dejanje je bilo napoved demonstracij v podporo odpuščenim menedžerjem PDVSA, ki bi se začele v caracaški četrti Praque del Este in končale v Chuao. Venezuelska obveščevalna služba DISIP je izvedela, da so se organizatorji na tajnem sestanku 10. aprila domenili, da bodo demonstrante, ko bodo ti prispeli do Chuao, pozvali na pohod do predsedniške palače in vse skupaj predstavili kot spontano odločitev množice. Ker se vlada ni mogla zanesti na caracaško mestno policijo pod kontrolo opozicijskega župana širšega

caracaškega območja Alfreda Peñe, so se odločili postaviti barikado Nacionalne garde na avenijo Bolivar in tako preprečiti konfrontacijo opozicijskih in provladnih demonstrantov, ki so demonstrirali pred Miraflores. Odločitev je blokiral general Carloz Alfonzo Martinez in barikada nikoli ni bila postavljena (Wilpert 2007a). Na ta isti dan je general Nestor Gonzales Gonzales javno izjavil, da Chávez ne priznava več kot vrhovnega poveljnika oboroženih sil in razglasil stanje upora v oboroženih silah. Gonzales Gonzales je kasneje za medije izjavil, da je to storil zato, da Chávez ne bi odpotoval na načrtovan obisk v Kostariko, saj tako ne bi mogli izvesti načrtovanega udara (Golinger 2006: 67).

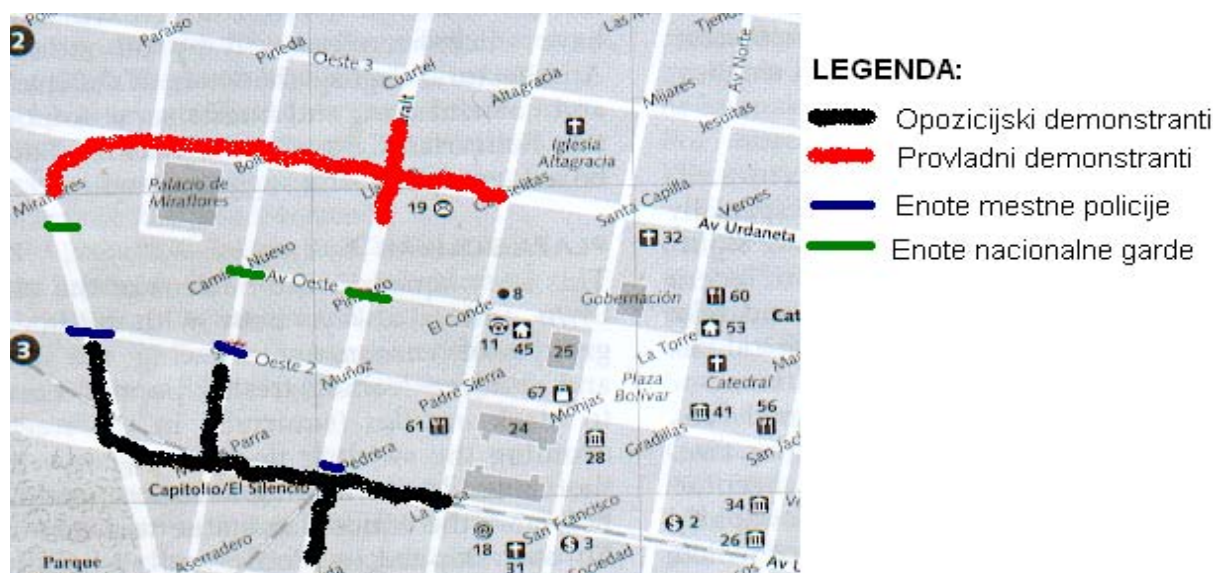
6.2 11. april 2002

6.2.1 Demonstracije in poročanje medijev

Na petek 11. aprila 2002 se je v caracaški četrti Parque del Este zbralo ogromno število demonstrantov. Zgodnejši viri navajajo številke od 100.000 do 200.000 (Wilpert 2003b: 37), 150.000 (Broderick in Sanchez 2002) 200.000 (Main in Arvelaiz Poncelon 2003: 62), 300.000 (Lemoine 2002), kasnejši viri pa kažejo, da je bilo število med 300.000 in 500.000 (Wilpert 2007a) in med 500.000 in 800.000 demonstranti (Torro 2004). Kakorkoli že, bile so to ene največjih demonstracij v venezuelski zgodovini in nedvomno največje demonstracije proti Hugo Chávezu. Medtem so pred predsedniško palačo Miraflores že tretji zaporedni dan privrženci predsednika Cháveza demonstrirali v prid Chávezu in spremembam, ki jih je obetala bolivarianska revolucija ter v znak nasprotovanja generalni stavki. Opozicijske in provladne demonstracije so bile približno 11 km narazen (Palacios 2004). Opozicijske demonstracije so, kot je bilo uradno načrtovano mirno prispele do poslovne stavbe PDVSA v Chuao, kjer bi se morale tudi končati. Vendar pa so opozicijski voditelji, kot so se dogovorili dan pred tem, demonstrante začeli nagovarjati, naj svoj pohod nadaljujejo do Miraflores in tam zahtevajo predsednikov takojšen odstop, čeprav za nadaljevanje pohoda niso imeli dovoljenja. Okoli 11.00 je bilo že jasno, da bo opozicija nadaljevala s pohodom do Miraflores, zato so nekateri provladni politiki na državni televiziji javno pozvali ljudi naj pridejo pred Miraflores in jo zaščitijo pred opozicijo. Poziv je bil uspešen in v zelo kratkem času se je število provladnih demonstrantov, večinoma zbranih na aveniji Urdaneta, ki teče severno od Miraflores, povečalo za nekaj tisoč. (Wilpert 2007a). Opozicijski pohod se je nadaljeval proti predsedniški palači, na čelu sta bila kontraadmiral Molina Tamayo in bivši

predsednik PDVSA Guaicaipuro Lameda. Ob pomoči župana širšega Caracasa Alfreda Peñe, ki je imel pod kontrolo mestno policijo in je z odra v Chuao nagovarjal demonstrante, so prodrli čez več slabo postavljenih blokad mestne policije (Golinger 2006: 68) in napredovali proti zahodu. Okoli poldne sta bila v množici opozicijskih demonstrantov s strelnim orožjem ranjena Eleazar Narvaez in Carmen León. Na Univerzitetni kliniki, kjer so ju oskrbeli, so v okolici ran odkrili sledi smodnika, kar nakazuje na to, da sta morala biti ustreljena od blizu, oziroma da je bil strelec v množici demonstrantov (Palacios 2004). Okoli dveh popoldne, ko se je opozicijska množica prebila že dokaj blizu predsedniške palače, je bilo napadenih več ljudi, ki so izražali podporo predsedniku Chávezu, a kljub temu so privatni mediji poročali o mirnih demonstracijah, brez kakršnihkoli nepravilnosti (Palacios 2004). Policija in nacionalna garda sta okoli predsedniške palače postavili zaščito kot je prikazano na sliki 6.2.1.1.

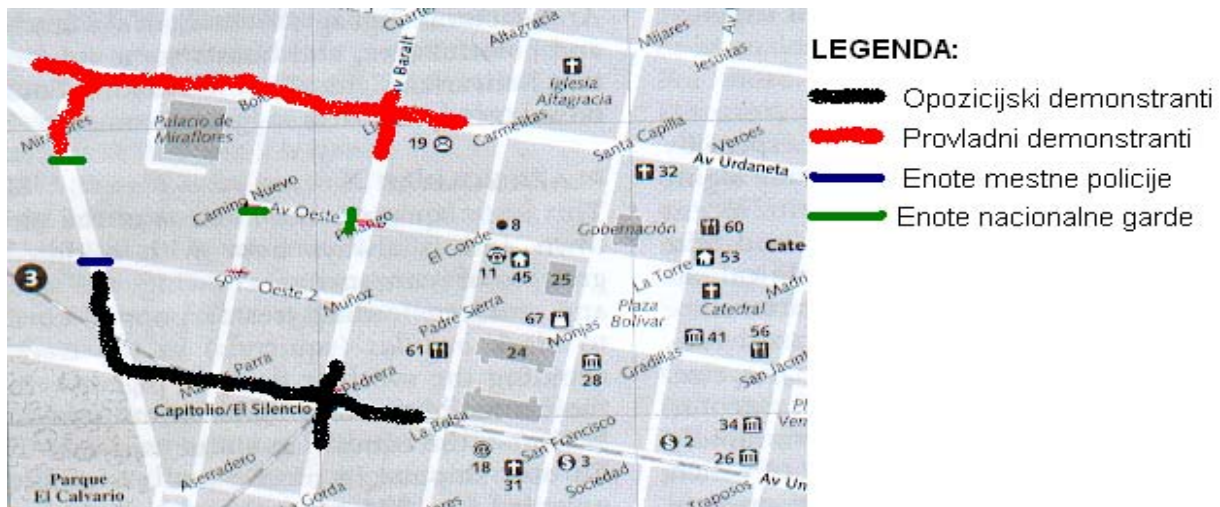
Slika 6.2.1.1: Prikaz prvotne postavitve zaščite okoli predsedniške palače Miraflores

Vir: prirejeno po Dydyński, Krzysztof in Charlotte Bleech (2004): *Lonely Planet Venezuela*. Hawthorn: Lonely Planet Publications.

Na zahodni strani, v kraju znanem kot El Calvario, je bila policijska pregrada sicer prebita, a do smrtnih žrtev ni prišlo. Na ulici Norte 2 je opozicijska pregrada popolnoma propadla, kar je povzročilo konfrontacije med protestniki in nacionalno gardo. Na zahodu, na aveniiji Baralat je policija prav tako zapustila svoje položaje in začela prodirati proti provladnim demonstrantom na sever, nakar je nacionalna garda prejela ukaz naj se umakne v avenijo Oeste (Palacios 2004), kar je povzročilo končen razpored zaščitnih sil okoli Miraflores, kot je prikazano Sliki 6.2.1.2.

Slika 6.2.1.2: Prikaz postavitve zaščite okoli predsedniške palače Miraflores po razpadu dveh policijskih blokad

Vir: prirejeno po Dydyński, Krzysztof in Charlotte Bleech (2004): *Lonely Planet Venezuela*. Hawthorn: Lonely Planet Publications.

Opozicijski demonstranti so prispeli na El Calvario, le eno ulico jugovzhodno od predsedniške palače. Tam je bila čez cesto postavljena zapora zelo majhne enote mestne policije, ki pa ni bila primerno opremljena za soočanje z množico. Bolj radikalni demonstranti z Guaicaipuro Lamedo na čelu so enostavno odkorakali mimo njih in zapora je bila kmalu razbita (Toro 2004). Na drugi strani je provladne demonstrante zadrževala majhna enota nacionalne garde. Ko je bila policijska zapora prebita je enota kakšnih 15 gardistov s solzivcem in gumijastimi naboji preprečila konfrontacijo med obema skupinama demonstrantov. Čeprav so se konfrontacije med demonstranti in gardisti v El Calvariu nadaljevale cel dan, tu ni bilo smrtnih žrtev (Palacios 2004). Ob približno 15.00 so opozicijski voditelji Molina Tamayo, Lameda, Ortega in Carmona zapustili demonstracije in odšli na intervjuje v privatno televizijsko hišo Venevisión. Kmalu za tem so se zaslišali prvi strelji iz stolpnic, ki obdajajo območje demonstracij in iz orožij mestne policije (Golinger 2006: 69–70). Preden so voditelji zapustili ostale demonstrante, je Lameda, zaradi nezmožnosti preboja do Miraflores po zahodni strani, pozval množico naj poizkusi na zahodni strani po aveniji Baralat. Na zahodu so na aveniji Baralat in nadvozu nad njo imenovanim Puente Llaguno, ki je del avenije Urdaneta, demonstrirali provladni demonstranti. Mestna policija je z oklepnimi avtomobili in vodnimi topovi začela prodirati proti provladnim demonstrantom. Slišati je bilo tudi strele iz strelnega orožja (Wilpert 2007a). Ob približno 15.20 je bil na križišču avenije Baralat in Oeste 2 med prodorom policije proti severu ubit provladni demonstrant Tony Velasquez. Bil je prva smrtna žrtev neidentificiranih ostrostrelcev na okoliških stavbah.

Velasquez je bil odpeljan v šotor za prvo pomoč, ki je stal pred Miraflores (Palacios 2004). Tedanji podpredsednik Diosdado Cabello je kasneje razkril, da je bil Velasquez uslužbenec DISIP in je delal kot njegov telesni stražar (Elizalde in Báez 2004: 207). Televizijski komentatorji so ob pogledu na ta šotor začeli namigovati na to, da je vlada imela namen napasti opozicijske demonstrante in se je za to že vnaprej pripravila. Od približno 15.30 naprej je mestna policija nenehno streljala proti provladnim demonstrantom na Puente Llaguno in pod njim. Medtem so tako na provladne kot na opozicijske demonstrante streljali neidentificirani ostrostrelci iz bližnjih stolpnic (Wilpert 2007a). Ob približno 15:30 je bila v glavo ustreljena opozicijska demonstrantka Magdalena Sauce, ki je stala za oklepni transporterji mestne policije (Palacios 2004). Po televiziji do tega trenutka še ni bilo poročil o ranjenih in mrtvih. Ljudi, ki so jih nosili na nosilih po prvo pomoč, so televizijski komentatorji označili kot izčrpane zaradi sonca. O žrtvah streljanja mediji niso poročali, čeprav je bilo od 15.10 naprej v roku pol ure najmanj 20 ljudi ubitih ali ranjenih s strelnim orožjem (Palacios 2004). Medtem so neznani strelci s stavb na aveniji Universitaria med vogaloma Pedrera in Marcos Para odprli ogenj na pripadnike mestne policije, opozicijske demonstrante in novinarje. Na posnetkih, ki so jih kasneje predvajale privatne medijske hiše se vidi, kako civilisti in policisti iščejo kritje pred neznanimi strelci z višjih nadstropij okoliških stavb. Ti posnetki so bili večkrat predvajani kot dokaz, da so provladni demonstranti streljali nanje z nadvoza Llaguno, čeprav ulica poteka vzporedno z avenijo Urdaneta na kateri je nadvoz Llaguno in tako ni možno, da bi lahko demonstranti od tam streljali na ljudi v tej ulici. Strelji so potihnili, ko je policija začela upadati v okoliške stavbe (Palacios 2004). Ob 15.45 je predsednik Chávez za nekaj časa s cadeno² zasedel vse televizijske programe. Med njegovim pozivom k miru so privatni mediji razpolovili sliko in na eni strani prikazovali prizore spopadov med nacionalno gardo in demonstranti, na drugi strani pa predsednikov govor. Zaradi hujskaštva je Chávez ob 16.25 ukazal prekiniti signale vseh privatnih televizijskih kanalov. Čeprav od tedaj naprej ti kanali niso mogli več oddajati preko radijskih valov, so vseeno oddajali preko satelita (Wilpert 2007a). Ob 16.38 so začeli nekateri provladni demonstranti streljati z nadvoza Llaguno proti jugu na avenijo Baralat (Palacios 2004). Skupina petih ali šestih provladnih demonstrantov je bila oboroženih s pištolami. Po lastnih pričevanjih so streljali na pripadnike mestne policije in na neznane ostrostrelce v okoliških poslopih, ki so streljali na njih (Wilpert 2007a). Venevisión je imela nameščeno

² 192. čelen venezuelskega Zakona o telekomunikacijah vladi omogoča, da za nekaj časa zaseže vse radijske in televizijske frekvence, da ljudstvu sporoči pomembne novice (Lemoine 2003a: 156). Ta zaseg frekvenc se neuradno imenuje cadena.

kamero z reporterjem na eni od stolpnic na aveniji Urdaneta, s katere so posneli provladne demonstrante, ki so streljali z nadvoza Llaguno proti jugu. Kmalu so vse privatne medijske hiše predvajale ta posnetek, ki je bil vedno pospremljen s komentarji, da so provladni demonstranti streljali na mirne in nenasilne opozicijske demonstrante, ki so se nahajali pod nadvozom. Ljudje na posnetkih so bili obtoženi povzročanja nedolžnih žrtev tistega dne. Šele kasnejši posnetki posneti z amatersko kamero so odkrili, da je bila ulica pod nadvozom popolnoma prazna. Opozicijski demonstranti nikoli niso prišli blizu nadvoza Llaguno, a kljub temu so privatni mediji za smrti obtožili Cháveza (Bartley in O'Brian 2002). V zaključnem poročilu varuha človekovih pravic je bilo v demonstracijah 11. aprila ubitih 7 provladnih in 7 opozicijskih demonstrantov ter 5 nevtralnih opazovalcev in naključno mimoidočih. Poleg tega je bilo ranjenih 38 provladnih in 17 opozicijskih demonstrantov ter 14 nevtralnih opazovalcev in naključno mimoidočih (Wilpert 2007a).

Ob 22.00 je mestna policija vdrla in zasedla državno televizijo in prekinila njeno oddajanje. Takoj za tem so se po radijskih valovih zopet začeli predvajati programi privatnih televizij (Coup Against Chavez in Venezuela 2003: 213). Cel dan je državna televizija predvajala sporočila vladne strani in pozive k miru in strpnosti, privatne medijske hiše pa so ravno obratno, predvajala sporočila opozicije in pozive na demonstracije, po objavi posnetkov streljanja z nadvoza Llaguno pa nenehno pozive vstajniških častnikov k predsednikovemu odstopu (Wilpert 2007a).

6.2.2 Ravnanje vojske in vlade

Na ministrstvu za obrambo in v vrhovnem poveljstvu FAN so podrobno spremljali dogodke pred 11. aprilom. Ko so tega dne demonstracije skrenile s svoje predvidene poti proti predsedniški palači, so nekateri mediji začeli širiti govornice o tem, da naj bi bil predsednik Chávez ugrabljen (Main, Arvelaiz Poncelon 2003: 62). Ob 13:45 je generalni inšpektor FAN Lucas Rincón Romero, za katerim je stalo celotno združeno poveljstvo FAN, razen njegovega načelnika generalmajorja Manuel Rosenda in vrhovnega poveljnika KoV Vasquez Velasca, v cadeni prebral izjavo, v kateri je te govornice zanikal in poudaril, da ima Chávez za seboj trdno podporo oboroženih sil (Torro 2004).

General García Carneiro, poveljnik Caracaške 3. divizije, se je v trenutku, ko so opozicijski demonstranti krenili proti Miraflores in je že bilo očitno, da bo prišlo do spopadov med

opozicijskimi in provladnimi demonstranti, odločil, da bo aktiviral Plan Avila³ in se odpravil do tankovskega bataljona Ayala, kjer so za izvedbo načrta pripravili okoli 40 tankov (Elizalde in Báez 2004: 169). Ko je predsednik Chávez opazil, da je nacionalna garda postala nezanesljiva, je po radiu poklical načelnika združenega poveljstva FAN Manuela Rosenda, ki pa se ni oglasil in nihče ni vedel kje je. Radijski klic je prestregel general García Carneiro, kateremu je Chávez ukazal naj pošlje tankovsko enoto za zaščito Miraflores. Tankovska enota je hotela takoj kreniti na pot, a so v tem času vstajniški častniki že pričeli z ukrepi nevtralizacije 3. divizije nastanjene v Fuete Tiuna v predmestju Caracasa (Wilpert 2007a), poleg tega pa so do približno 14.30 vstajniki zavzeli nekaj nadzornih cestnih postaj vojaške policije in Politehnično univerzo oboroženih sil (Harnecker 2003b: 15). Po pričanju García Carneira so nekateri vojaki na ukaz generala Martínez Hildaga začeli s civilnimi vozili blokirati izhode iz vojašnice Tiuna in ovirati notranji promet ter tako preprečevati odhod tankov iz vojašnice. Lojalne sile so zavzele izgubljene cestne postaje in aretirale vodje vstajniških enot na teh objektih, poleg tega so v Tiuni za silo odstranili nagnetena civilna vozila in tanki so krenili na pot (Elizalde in Báez 2004: 173). Tanki so prispeli do Miraflores, a so se od tam kmalu umaknili. General Vasquez Velasco je osebno poklical poveljnika tankovskega bataljona in ukazal umik nazaj v Tiuno. Medtem je župan občine Chacao, ki je del Caracasa, ukazal nekaterim enotam mestne policije naj blokirajo avtocesto, ki povezuje Fuerte Tiuna z osrednjim Caracasom. To so policisti storili tako, da so zaustavili promet na avtocesti in pobrali ključe avtomobilov (Carneiro, povzeto po Guevara 2004: 131).

Ob 19.00 so privatne televizijske hiše predvajale posnetek, na katerem viceadmiral Héctor Ramírez Perez in še približno deset generalov Nacionalne garde izjavljajo, da predsednika ne priznavajo več kot poveljnika oboroženih sil in zahtevajo njegov odstop (Coup Against Chavez in Venezuela 2003: 213). Poleg tega je Ramírez Perez v zvezi s padlimi na demonstracijah tistega dne izjavil: »Predsednik republike je izdal zaupanje ljudi, ko je ukazal ostrostrelcem narediti masaker. Samo do sedaj je bilo v Caracasu vsaj šest ljudi ubitih in na ducate ranjenih« (citirano po Gott 2005). Novinar CNN en Español Otto Neustald, ki je snemal vstajnike, je kasneje na Forumu Novinarstvo v krizi na Univerzi Bicentenario izjavil, da je bil posnetek narejen okoli 14.00, še preden je prišlo do kakršnihkoli žrtev med demonstranti, da je torej bil posnet vnaprej. To je v intervjuju z novinarko Ibeyese Pacheo 12. aprila priznal celo Ramírez Perez sam. Ko je državna televizija VTV 5 mesecev kasneje predvajala Neustaldovo izjavo, jo je ta dan kasneje na novinarski konferenci zanikal in izjavil

³ Plan Avila je mobilizacijski načrt oboroženih sil v primeru izrednih razmer. Prvič je bil aktiviran leta 1989 in zaradi pokola Caracazo, ki je sledil aktivaciji tega načrta, je dobil zloglasen sloves (Wilpert 2007).

da so bile njegove besede vzete iz konteksta. VTV je nekaj dni kasneje predvajala njegovo celotno pričanje, s čimer je ovrгла izjavo o besedah vzetih iz konteksta (Wilpert 2007a).

Približno ob 22.00 so v predsedniško palačo prišli člani vrhovnega poveljstva FAN in zahtevali, da predsednik podpiše odstopno izjavo. Chávez je zavrnil zahtevo vstajnikov, na kar so ti odgovorili, da bodo v tem primeru z letali bombardirali predsedniško palačo (Bartley in O'Brian 2002). Chávezov kabinet je nato nekaj ur razglabljal o možnosti izhoda iz situacije. Prva možnost je bila, da vlada pobegne v Maracay, od koder so prihajale spodbudne novice o lojalnosti tamkajšnjih vojaških enot, a prehod do Maracaya je bil preveč negotov. Druga možnost je bila upirati se do konca. Palačo je stražila dobro izurjena, oborožena in motivirana straža, katere pripadnike je izbral Chávez sam. Chávez je to možnost kmalu zavrnil. 12. aprila ob treh zjutraj se je Chávez odločil da bo odstopil, a pod določenimi pogoji (Wilpert 2007a). Še pred tem je približno ob 23.50 prišla v palačo novica, da osrednja venezuelska obveščevalno-varnostna služba DISIP nič več ne priznava avtoritete predsednika (Coups Against Chavez in Venezuela 2003: 214). Pogoji za Chávezov odstop so bili: 1. zagotovitev fizične varnosti in spoštovanja človekovih pravic vseh članov vlade; 2. spoštovanje Ustave, kar pomeni, da bi moral predsednik svoj odstop naznaniti pred parlamentom, nasledil pa bi ga podpredsednik Diosdado Cabello; 3. možnost, da Chávez v živo po televiziji nagovori državo in 4. možnost varnega izhoda iz države zanj, njegove bližnje sodelavce in družino (Wilpert 2007a). Generala Rosendo in Hurtado sta odšla v Fuerte Tiuna, kjer sta se sestala z ostalimi vstajniki. Med prisotnimi so bili tudi Pedro Carmona, venezuelski vojaški ataše v ZDA general Enrique Medina Gómez ter polkovnika James Rodgers in Ronald McCammon, nekdanja sodelavca ameriške vojaške misije v Venezueli. General Rosendo je Cháveza po telefonu obvestil, da sprejemajo njegove pogoje (Gott 2005). Chávez je o tem obvestil generala Rincona, generalnega inšpektorja oboroženih sil, ki je na televiziji izjavil, da je bila predsedniku ponujena možnost odstopa, ki jo je sprejel (Harnecker 2003c). Takoj po objavi novice so vstajniki zopet poklicali Cháveza in mu povedali, da pogoji ne veljajo več in da mora odstopiti brezpogojno. Chávez je to možnost zavrnil, privolil pa je v svojo aretacijo, v zameno da vstajniki ne bodo napadli Miraflores. Chavez je bil odpeljan v Fuerte Tiuna, dan kasneje pa premeščen v mornariško bazo Turiamo (Wilpert 2007a).

6.3 12. APRIL 2002

6.3.1 Vzpostavitev »tranzicijske in demokratične vlade narodne enotnosti«

V zgodnjih urah 12. aprila se je general Vasquez Velasco odločil predati položaj predsednika Pedru Carmoni. Konec leta 2001 se je šušljalo, da naj bi bil Chávezov naslednik predsednik CTV Carlos Ortega, konec marca 2002 pa naj bi se zarotniki odločili, da bo po njegovem padcu vzpostavljena hunta, ki jo bodo sestavljali Carmona, Ortega in en predstavnik oboroženih sil (Wilpert 2007a). Ko je bil po televiziji objavljen govor generala Rincona o Chávezovem domnevnem odstopu, sta bila Ortega in Carmona skupaj v enem od privatnih televizijskih studiev. Navdušena nad novico sta se strinjala, da je sedaj čas za počitek in odpravila sta se domov. V tem trenutku pa je Carmona izigral Ortego in namesto v hotel odšel v Tiuno, kjer se je ob 4.51 pojavil na televiziji kot nov predsednik. Ortega je bil nad to potezo ogorčen in nekaj ur kasneje se je vodstvo CTV-ja sestalo z Carmono in zahtevalo participacijo CTV v novi vladi, kar je Carmona zavrnil. Ortega je nato odpotoval domov v Coro in o njem v času udara ni bilo več slišati (Gunson in Adams 2003: 95).

Takoj po razglasitvi se je začela oblikovati nova vlada. Eno od prvih dejanj Pedra Carmone je bila postavitve odpuščenih menedžerjev PDVSA nazaj na njihove položaje. Ti so takoj najavili, da na Kubo ne bo poslan niti en sodček nafte več, kar so z odobravanjem sprejeli predvsem v ZDA (Golinger 2006: 72).

Medtem ko so vstajniki formirali novo vlado, je generalni državni tožilec Isaias Rodriguez prepričal privatne medije, naj javno predvajajo njegov odstop. Ob 14.02 so vsi privatni mediji v živo predvajali njegov govor. Vendar pa Rodriguez ni podal svoje odstopne izjave, ampak je povedal, da se je zgodil državni udar, da predsednik ni odstopil in da tudi če bi, bi to moral storiti pred parlamentom, naslediti pa bi ga moral podpredsednik Cabello. Ko je po nekaj minutah govora postalo jasno, da ne bo odstopil, ampak je izkoristil medije za nagovor ljudstva, so ga televizije skoraj sočasno odrezale. Kljub temu je Rodriguez dosegel svoj namen in dobresedno od ust do ust so se po državi začele širiti govorice, da Chávez ni odstopil.

Mestna policija in opozicijski voditelji so začeli lov na čarovnice. Pred televizijskimi kamerami sta bila aretirana Chávezov minister za notranje zadeve Ramon Rodriguez Chacin in parlamentarni poslanec Tarek William Saab. Aretacije so bile javne in aretirani so bili izpostavljeni pretepanju in poniževanju. Lov na čarovnice je potekal tudi izven Caracasa. Tako je bil npr. nelegalno aretiran in pretepen guverner države Tachira. Prav tako so bile

izvedene številne racije domov lokalnih voditeljev MVR v favelah in v studiih lokalnih medijev, mnogim od katerih je policija zasegla tehnično opremo (Wilpert 2007a). Zaradi pričakovanja takšnih dejanj je večina Chávističnih voditeljev že prej poniknila v ilegalo, med njimi tudi predsednik parlamenta in podpredsednik republike.

Zaradi suma, da se podpredsednik Cabello skriva v Kubanski ambasadi, je razjarjena množica anti-chávistov obkolila ambasado in ji odklopila vodo, elektriko in telefon. Protestniki so razbili avtomobile pred palačo in začeli metati kamenje v okna. Televizijske kamere so to snemale, policija pa je med tem stala ob strani in nemo opazovala dogajanje (Bartley in O'Brian 2002).

Čez dan so v kabinetu Carmone ugibali, ali naj nova vlada skliče parlament, da ta potrdi Carmono kot predsednika ali ne. Ker je nekaj chávističnih poslancev po sili razmer zamenjalo tabor, je imela dotedanja opozicija 90 od 165 glasov, kar bi omogočilo potrditev Carmone za predsednika. Vendar pa so kardinal Ignacio Velasco, viceadmiral Ramirez Perez in general Rodruigez Salas prepričali Carmono, da to ni dobra poteza, saj bi s tem Chávezovi poslanci dobili medijsko publiciteto. Ob 17.00 je bila sestavljena nova vlada, samooklicana za Tranzicijsko in demokratično vlado narodne enotnosti in izdan prvi predsedniški dekret, katerega je v živo pred kamerami ob 17.30 prebral odvetnik Daniel Romero (Wilpert 2007a). Dekret je imel 11 členov, ki so med drugim določili, imenovanje Pedra Carmone za predsednika Republike Venezuele, izbris pridevnika bolivarianska iz uradnega imena države, razpustitev parlamenta in napoved parlamentarnih volitev decembra 2002, razpis predsedniških volitev v roku enega leta, na katerih Pedro Carmona ne sme kandidirati, odpustitev vseh sodnikov vrhovnega sodišča, državnega tožilca, varuha človekovih pravic in člane Državne volilne komisije in ukinitvev 48 zakonov, ki so bili sprejeti z dekretom novembra 2001⁴. Temu je sledil slavnostni podpis dokumenta, katerega je med prvimi podpisal kardinal Velasco. Večina ostalih podpisnikov so bili člani elit bivših vladajočih strank AD in COPEI. Nato je sledila razglasitev ministrov, ki so vsi brez izjeme prihajali iz oboroženih sil ali politične desnice, kar je bil posmeh imenu nove vlade, ki se je oklicala za vlado narodne enotnosti.

Medtem so se razširile govorice, da Chávez ni odstopil in po mestu so začeli ljudje spontano demonstrirati proti novi vladi in zahtevati Chávezovo vrnitev. Poleg tega pa so tri vojaške enote z intervencijskimi sposobnostmi v Caracasu začele izražati nasprotovanje novi vladi in

⁴ *Acta de constitución del Gobierno de Transición Democrática y Unidad Nacional*, ki ga je sprejela začasna venezuelska vlada 12. aprila 2002 v Caracasu. Dostopno na http://www.analitica.com/bitblo/carmona_estanga/decreto1.asp (13. november 2007).

ukinjanju demokratičnih institucij. To so bile padalska brigada pod poveljstvom general Baduela v Maracayu, tretja divizija v Tiuni pod poveljstvom Carneira in pa predsedniška garda, ki je vstajniški režim ni zamenjal in je do tedaj kazala znake nevtralnosti. (Wilpert 2007a).

6.3.2 Odzivi mednarodne skupnosti

12. aprila je predstavnik Bele hiše za odnose z javnostjo Ari Fisher izjavil, da je po mnenju vlade ZDA situacija v Venezueli rezultat vladnega zatiranja mirnih demonstracij, na katerih je Chávez ukazal streljati na neoborožene demonstrante. Venezuelska policija in vojska sta se uprli streljanju na demonstrante in kršenju človekovih pravic, vlada pa je obenem poskušala medijem onemogočiti objektivno poročanje. Zato naj bi bil po njegovem mnenju Chávez prisiljen odstopiti, oblast pa je prevzela civilna tranzicijska vlada, ki je obljubila zgodnje volitve. Nato so ZDA ob podpori Kolumbije in El Salvadorja na konferenci OAS poskušale ostale države prepričati naj izdajo skupno izjavo, ki bo podprla Carmono kot novega predsednika Venezuele (Golinger 2006: 74–75). Vendar pa so ostale države temu močno nasprotovale in v skupni izjavi so obsodile prekinitev ustavnega reda v Venezueli, smrtne žrtve med demonstranti in dejanja ki so sledila. Najmočnejše nasprotovanje predlogu ZDA je prišlo iz Mehike, Argentine in Paragvaja, kubanska vlada pa je izjavila, da je v Venezueli prišlo do kontrarevolucije zarotniških bogatašev (BBC News 2002a). Španski zunanji minister je decembra 2004 izjavil, da je desničarska vlada Jose Maria Aznarja državni udar pozdravila in mu poskušala dati mednarodno legitimnost. Pedro Carmona pa se je v času svoje kratke vladavine večkrat sestal s španskim veleposlanikom Manuel Viturro de la Torreom in Charlesom Shapirom, veleposlanikom ZDA. Obe državi sta v tem času podpirala Carmonovo vlado (Lee 2004).

6.3.3 Poročanje medijev

12. aprila ob 6.45 zjutraj je gostitelj jutranje pogovorne oddaje 24 Horas pozdravil Venezuelo in povedal, da imajo novega predsednika. Gostje v studiu so bili voditelji opozicijske gonje proti Chávezu v zadnjih nekaj mesecih in zarotniki, ki so izvedli državni udar nekaj ur pred tem. V oddaji so se vstajniki zahvalili privatnim medijskim hišam za njihovo integralno vlogo pri uresničenju državnega udara in začeli razlagati svoje načrte za

strmoglavljenje Cháveza. V pogovoru je Bravo priznal, da je on sam priskrbel prostor, kjer so 10. aprila posneli poziv generala k vojaškemu upor (Golinger 2006: 73). Proslavljali so tudi ostali privatni mediji. Naslovne strani večjih častnikov so bile prekrite z naslovi »Konec je!«, »Chávez odstopil«, »Morilec je padel« in »Nasvidenje Hugo«. Popoldne se je Pedro Carmona sestal z lastniki in direktorji glavnih medijskih hiš in jih prosil, naj ne predvajajo ničesar, kar bi lahko ogrozilo stabilnost države. Na privatnih televizijah so tako cel dan vrteli intervjuje z vstajniki in posnetke prejšnjega dne, s katerimi so obsojali Chávezovo vlado za smrti demonstrantov, medtem ko državna televizija VTV še vedno ni oddajala (Wilpert 2007a). RCTV je predvajala lov, aretacije in javna linčanja pripadnikov Chávezove vlade in njenih podpornikov, šli so celo tako daleč, da so objavili seznam najbolj iskanih posameznikov. Andrésu Izarra, takratnemu glavnemu uredniku informacijskega programa El Observador na RCTV, je lastnik Marcel Granier zapovedal, da na dan državnega udara in v dnevih ki bodo sledili, ne sme objavljati nobenih novic o Chávezu. Čeprav je RCTV imela poročilo CNN-a v katerem so povedali, da Chávez očitno ni odstopil ampak je bil ugrabljen, te novice niso predvajali, enako so ravnale tudi ostale privatne medijske hiše (Golinger 2006: 80). Lokalni mediji so doživljali policijske racije in zasege opreme, med njimi na primer Radio Perola, TV Caricuao, Radio Catia Libre in Catia TV. Tisti, ki jim je uspelo so poročali, da Chávez ni odstopil in da je obstoječa vlada nelegalna (Lemoine 2003a: 158–159). Svetovni mediji, predvsem tisk, so bolj ali manj povzemali venezuelske medije in z njimi slavili Chávezov odstop. Šele proti večeru in naslednji dan so začeli poročati tudi o verjetnosti, da Chávez ni odstopil, ampak je bil ugrabljen (Lemoine 2003b: 147).

6.4 13. april 2002

6.4.1 Protiudar

Carmonin de facto režim je začel pešati že nekaj ur po njegovi vzpostavitvi. Po državi so se začele širiti govorice, da Chávez ni odstopil, obenem pa se je Carmona začel soočati z vse večjim negodovanjem sindikatov, vojaškega vrha in nekaterih političnih strank zaradi samovoljnega oblikovanja vlade, pri katerem se je mnogo vstajnikov čutilo izključenih. Edini, ki so 13. aprila še trdno stali na njegovi strani, so bili privatni mediji (Torro 2004).

13. aprila zjutraj so se po Venezueli, in še posebej po Caracasu, spontano širile demonstracije proti novi vladi, predvsem po revnih predelih mesta. Bogatejše soseske so bile

bolj ali manj mirne. Chávezovi podporniki so svoj bes sproščali tudi z izgredi in ropanjem. Mestna policija je začela nasilno zatirati demonstracije in pri tem po uradnih ubila podatkih 56 ljudi (Wilpert 2007a).

Ob 13.34 je poveljnik 42. padalske brigade v Maracayu general Raul Isías Baduel naznanil, da ne priznava nove vlade. Ta brigada velja za najboljše izurjeno in opremljeno enoto venezuelskih oboroženih sil. Ostali deli vojske so kmalu spoznali, da bi branjenje vstajniške vlade lahko pomenilo spopad z 42. padalsko brigado. Kmalu za Baduelom so svojo nelojalnost de facto režimu začele razglašati enote širom Venezuele (Torro 2004). Poveljstvo 42. brigade je sestavilo manifest v katerem so zahtevali: takojšen konec terorja caracaške mestne policije, ponovno vzpostavitev ustavnega reda, izogibanje vojaški konfrontaciji in takojšen odstop Carmonine vlade (Ponce 2002: 58).

Približno ob 13.00 se je general Vasquez Velasco v Tiuni sestal z ostalimi vstajniškimi častniki, kjer so se posvetovali o tem kaj narediti. Vasquez Velasco je bil nezadovoljen z imenovanjem viceadmirala Ramirez Pereza za obrambnega ministra, ki je bil po činu nižji od njega, poleg tega pa pri izvedbi udara ni igral tako pomembne vloge (Wilpert 2007a). Ramirez Perez je ponudbo ministra za obrambo zavrnil, njegovo mesto pa je zavzel General Navarro Chacón (Carneiro, povzeto po Guevara 2005: 134). Razočaranih je bilo tudi mnogo ostalih častnikov, nekateri celo nezadovoljni z ukinjanjem demokratičnih institucij.

Medtem je v Miraflores predsedniška garda začela uresničevati načrt zavzetja palače. Po Chávezovi aretaciji je predsedniška garda navidezno sodelovala z novo vlado, ki ravno zato garde ni zamenjala ali pa jo je pozabila zamenjati, glede na to, da so gardisti znani po svoji lojalnosti predsedniku. Že 12. aprila so gardisti začeli delati načrt ponovnega zavzetja palače. Carmona, ki je cel dan dobival informacije o uporniških vojaških enotah in uličnih protestih, je poskušal nekako rešeti situacijo in je ponudil položaj podpredsednika države tedanjemu podpredsedniku CTV Manuelu Covi. Predsedniška garda je načrtovala zavzetje palače in aretacijo vstajnikov, ko se bo v palači zbral celoten Carmonin kabinet. Vendar pa je nekdo o namenih gardistov posvaril Carmono in tik pred začetkom vojaške akcije je del vstajnikov zbežal, del pa je bil aretiranih v bliskoviti akciji, ki je sledila tik za tem (Wilpert 2007a).

Chávez je bil ta čas prepeljan iz Turiama na otok La Orchila. Pozno popoldne sta ga obiskala kardinal Ignacio Velasco in eden od vstajniških generalov ter ga poskušala prepričati naj podpiše odstopno izjavo. Chávez je vztrajal pri svojih pogojih danih v noči iz 11. na 12. april in kardinal je pristal. Medtem ko so pripravljali izjavo, je ena od prisotnih vojakinj Chávezu prišepnila naj ne podpisuje ničesar in da se vstajniški režim počasi ruši. Chávez je zato podpisno izjavo, ko je bila enkrat natisnjena, ponovno zavrnil (Wilpert 2007a).

Vstajniški častniki so ob pomoči ministra za obrambo Navarra Chacóna medtem v Fuerte Tiuna sestavili izjavo za medije. Lojalni generali so to izjavo večkrat popravili, preden so se oboji strinjali glede vsebine (Carneiro, povzeto po Guevara 2005: 135). Ob 16.37 je general Vasquez Velasco v Fuerte Tiuna pred kamerami prebral izjavo katero so podprli vsi časniki v vojašnici. V izjavi je od nove vlade zahteval spoštovanje ustave iz leta 1999, preklic Carmoninega dekreta, obnovitev parlamenta in spoštovanje državnih institucij. Obenem so v izjavi zahtevali, da lahko Chávez odide v državo po lastni izbiri in da se mu dovoli nastop v živo po televiziji, tako kot je sam navedel v pogojih za svoj odstop (Torro 2004).

Ob 17.11 je Carmona po televiziji iz Tiune najavil, da ponovno vzpostavlja parlament in napovedal še nekatere druge spremembe svojega dereta. Dobro pol ure za tem je predsednik parlamenta William Lara izjavil, da parlament ne priznava Carmona kot predsednika. Do tega trenutka se je pred Miraflores že zbralo na deset tisoče protestnikov, ki so zahtevali Chávezovo vrnitev. Opozicijskih demonstrantov, ki so demonstrirali 11. aprila, ni bilo videti nikjer. Okoli 20.00 so pripadniki Chávezovega MVR zavzeli državno televizijo in začeli oddajati program. Ob 22.11 je Chávezov podpredsednik Diosdado Cabello začasno prisegel kot predsednik države pred predsednikom parlamenta Willamom Laro (Coup Against Chavez in Venezuela 2003: 215–216). Medtem so lojalni častniki in vojaki v Fuerte Tiuna aretirali Pedra Carmono skupaj z njegovimi sodelavci. Takoj za tem je Carmona podpisal svojo odstopno izjavo in priznal Cabella kot predsednika republike (Carneiro, povzeto po Guevara 2005: 137).

Popoldne so v 42. padalski brigadi imeli zanesljive informacije, da se predsednik Chávez nahaja na La Orchili. Takoj se je začelo načrtovanje reševalne akcije. Zgodaj zjutraj 14. aprila je pod osebnim vodstvom generalmajorja Alí Uzcátegui Donquea stekla reševalna akcija imenovana Reševanje narodnega dostojanstva. Reševalno enoto so poleg generalmajorja sestavljali še vojaški zdravnik, sodnik in 15 pripadnikov odreda za specialno delovanje v treh helikopterjih tipa Cougar. Na otok so prispeli ob približno dveh zjutraj. Med približevanjem vojaškim objektom na otoku, so na vzletni stezi opazili parkirano majhno potniško letalo z ameriškimi oznakami, ki pa je po končani akciji izginilo. Ker se vojaki na otoku niso upirali so predsednika brez problemov rešili (Elizalde in Báez 2004: 287–290).

14. aprila ob približno treh zjutraj je na pristajališču v kompleksu predsedniške palače pristal helikopter s predsednikom Chávezom, ki ga je pričakalo na deset tisoče podpornikov. Dobro uro za tem je Chávez v živo po televiziji nagovoril Venezuelo. Izjavil je da je ljudstvo znova zavzelo palačo. Chávez je priznal da je tudi on sam delal napake in da je napočil čas sprejemanja odločitev in popravljanja napak obenem pa poudaril spoštovanje človekovih

pravic in najavil, da državnemu udaru ne bo sledil lov na čaravnice in povračilni ukrepi (Wilpert 2007a). Chávez je svojim podpornikom dejal naj se vrnejo domov in ostanejo mirni, nasprotnikom pa, da mu lahko nasprotujejo, da mu je žal da jih ne more prepričati drugače, ampak morajo ob tem spoštovati ustavo (Bartley in O'Brian 2002).

Pedra Carmono so zaprli v hišni pripor iz katerega je kmalu pobegnil najprej v Kolumbijo in nato od tam v Miami (BBC News 2002b). Carlos Ortega je bil še nekaj časa vodja opozicijskega gibanja proti Chávezu, nato pa je bil leta 2003 obsojen na 16 letno zaporno kazen. Iz zapora je pobegnil leta 2006, danes pa se nahaja v Peruju, kjer so mu tamkajšnje oblasti na podlagi humanitarnih razlogov podelile azil (Wikipedia, the free encyclopedia 2007b). Ker so venezuelske oblasti zelo mehko nastopile proti vstajnikom, je mnogo vstajniških častnikov pobegnilo v ZDA od kjer danes vodijo boj proti Chávezu.

6.4.2 Poročanje medijev

Že v noči iz 12. na 13. april se je poročanje o državnem udaru v vseh privatnih medijskih hišah končalo. Med enim najpomembnejših dogodkov v sodobni venezuelski zgodovini so mediji preprosto ignorirali dogajanje v državi. Lastniki so bili pripravljeni storiti karkoli je bilo potrebno, da se Chávez ne bi več vrnil na oblast (Torro 2004). Demonstracije Chávezovih privrženecv, policijsko nasilje, upiranje vojske..., nič od tega ni bilo prikazanega po televiziji. Televizijski program je potekal popolnoma v skladu z dogovorom, ki so ga dan pred tem sklenili Carmona in lastniki medijskih hiš. Privatne televizije so cel dan vrtele stare ameriške filme in risanke, o novicah iz države pa ni bilo ne duha ne sluha. Državna televizija še vedno ni oddajala in novice o tem kaj se dogaja so se širile predvsem od ust do ust in preko mobilnih telefonov (Wilpert 2007a).

Popoldne so se pred sedeži televizij RCTV, Venevisión, Globovisión, Televen in CMT ter sedeži časnikov El Universal in El Nacional zbrale množice protestnikov, ki so zahtevali novice, metali kamenje v okna in se znašali nad novinarji, ki so bili zunaj. To je nekatere medijske hiše prisililo k poročanju, a še vedno so poročali samo o napadih »band« na svobodo medijev (Lemoine 2003a: 159). Če niso o tem poročali domači mediji pa so to storili svetovni mediji. Informirani so bili tako le tisti, ki so imeli kabelsko ali satelitsko televizijo. Ob 16.40 je v telefonskem pogovoru za CNN Chávezova žena Marisabel Rodríguez de Chávez izjavila, da Chávez ni odstopil. Protestniki okoli RCTV so vdrli in zavzeli stavbo. Nato so ujete novinarje po televiziji v živo spraševali kakšna je bila njihova vloga pri državnem udaru.

Nekaj minut čez osmo zvečer so Chávezovi privrženci in novinarji zavzeli državno televizijo in začeli oddajati program. Program je bil zelo amaterski in slika je bila slaba zaradi neizkušenosti tistih, ki so upravljali z napravami, a pomembna so bila sporočila (Wilpert 2007a).

Kljub ukazom lastnikov o prepovedi poročanja česarkoli v zvezi s Chávezom, so nekateri novinarji privatnih medijev vseeno odšli pred Miraflores in posneli Chávezov prihod (Torro 2004).

7. PRIMERJAVA LUTTWAKOVEGA KONCEPTA IN VENEZUELSKEGA DRŽAVNEGA UDARA

7.1 Predpogoji za uspešno izvedbo državnega udara v Venezueli aprila 2002

Luttwak (1979: 33–35) pravi, da do državnih udarov najpogosteje prihaja v državah, za katere so značilne nepismenost večine prebivalstva, nedostopnost primerne zdravstvene nege in višjega izobraževanja, visoka rodnost in smrtnost ter periodične lakote. V teh državah vlada politična pasivnost in enosmerna komunikacija v smeri vlada–vladani, politična participacija in moč pa sta omejeni na majhno in visoko izobraženo elito. To je prvi od treh pogojev za uspešno izvedbo državnega udara.

Čeprav bi za Venezuelo te trditve do konca dvajsetega stoletja morda še veljale, je bolivarianska revolucija korenito spremenila družbeno ekonomski položaj prebivalstva, oziroma ga je začela spreminjati. Brezplačna zdravstvena nega, šolstvo in subvencionirana hrana je vplivala na vse večje politično osveščanje 80% prebivalstva, ki je do prihoda Cháveza na oblast živelo v revščini ter povzročila rast lokalnih bazičnih skupin socialnih in političnih aktivistov, imenovanih tudi bolivarianski krogi, ki so obenem delovali tudi kot posrednik za zahteve krajevnih skupnosti do venezuelske vlade (Sanchez 2003). To je povzročilo skokovito naraščanje zanimanja za politiko med večinsko revnim prebivalstvom, ki je bila do tedaj predvsem domena maloštevilnih srednjih in višjih slojev. Poročanja medijev in javnomnenjske raziskave so bile 3 leta po prihodu Cháveza na oblast še vedno narejene tako, da so merile predvsem politične preference tradicionalno politično aktivnega prebivalstva in so verjetno tudi zato kazale nizko podporo vladi, kar se je kasneje pokazalo za neresnično (Wilpert 2007a).

Drugi pogoj za uspešno izvedbo državnega udara je politična neodvisnost. »Država mora biti v večji meri neodvisna in zunanje sile morajo imeti relativno majhen vpliv na notranje politično življenje« (Luttwak 1979: 55). V primeru da država ni zunanjepolitično neodvisna, morajo vstajniki za uspeh svojih načrtov računati na podporo tistih držav, ki imajo odločilen vpliv na notranjepolitično situacijo v državi. Državi, ki sta imeli leta 2002 pomembnejši zunanji vpliv na Venezuelo sta bili ZDA in Kuba. Kubanska vlada je bila leta 2002 verjetno najtesnejša zaveznica Chávezove vlade. A čeprav je kubanski predsednik Fidel Castro v času državnega udara govoril z več predstavniki venezuelske vlade in Chávezovimi družinskimi člani (Elizalde in Báez 2004) Kuba ni imela intervencijskih sposobnosti ali takšnega

mednarodnopolitičnega vpliva, da bi lahko resno ogrozila potek državnega udara. Vpliv ZDA pa nikakor ni zanemarljiv. Kot največji uvoznik venezuelske nafte ter gospodarsko in vojaško najmočnejša država, so imele ZDA v Venezueli zelo močne gospodarske in politične interese. ZDA bi lahko s svojim ne priznanjem državnega udara močno vplivale na možnost obstoja vstajniške vlade na oblasti. ZDA so v času pred državnim udarom postajale vse bolj sovražne do venezuelske vlade, kar so tudi odkrito kazali preko medijev. Še več, ZDA so financirale venezuelsko opozicijo, poleg tega pa so že 5 dni pred udarom imeli podrobne načrte državnega udara. Iz vsega tega logično sledi sklep, da so vstajniki imeli pri svojih načrtih polno podporo in celo pomoč ZDA.

Zadnji pogoj za uspešno izvedbo državnega udara je, da ima država center politične moči oziroma če je teh centrov več, da so jasno razpoznavni in politično strukturirani. V primeru, da je država pod oblastjo ne-politično organizirane enote, udar ne more biti uspešno izveden brez njene privolitve (Luttwak 1979: 55). Leta 2002 v Venezueli niso obstajali neki večji etnični, regionalni ali sektorski viri politične moči. Čeprav je zvezna država, so bili glavni vzvodi oblasti še vedno v rokah zvezne vlade. Edina pomembna regionalna oblast je bila oblast nad širšim caracaškim območjem, ki je imela pod svojo kontrolo caracaško mestno policijo. Ta oblast je bila, kot se je kasneje izkazalo, v rokah vstajnikov. Kar se tiče podjetij, je bilo edino podjetje, ki je imelo omembe vredno politično moč, PDVSA, ki pa je bila v tistem času notranje razcepljena zaradi vladnih menjav vodstva, višji menedžment pa je bil pro-vstajniško nastrojen. Glaven vir politične moči je bila torej zvezna vlada, čeprav so obstajali tudi nekateri manjši viri, katere pa so imeli vstajniki več ali manj na svoji strani.

Venezuela je torej leta 2002 izpolnjevala le zadnja dva od treh pogojev za uspešno izvedbo državnega udara, čeprav so javnomnenjske raziskave in poročanje medijev dajale vtis, da morda izpolnjuje tudi prvega. Vendar pa je Luttwak (1979: 31) zapisal, da lahko tudi v državah, ki teh pogojev ne izpolnjujejo, pride do dejavnikov, ki lahko tako oslabijo državni sistem, da se verjetno uspeha državnega udara zopet močno poveča. Ti pogoji so: huda dlje trajajoča ekonomska kriza, dlje trajajoča neuspešna vojna in večji diplomatski ali vojaški poraz ter kronična nestabilnost večstrankarskega sistema. Predvsem slednji dejavnik je bil za Venezuelo leta 2002 še kako značilen. Nestabilnost večstrankarskega sistema je trajala že od Caracaza leta 1989 in se je s prihodom Cháveza na oblast še povečala, saj je njegova zmaga še bolj polarizirala venezuelsko družbo (Monaldi in dr. 2006). Poleg tega pa je generalna stavka sindikatov in gospodarske zbornice decembra 2001 pomenila začetek ekonomske krize, ki je tako do aprila 2002 trajala že 5 mesecev.

7.2 Vloga oboroženih sil, policije in OVS v državnem udaru v Venezueli

Z vidika uspešne izvedbe državnega udara je potrebno identificirati, na kateri ravni poveljevalne strukture je skoncentrirana poveljevalna moč v oboroženih silah. Nato se za potrebe državnega udara pritegne čim več ljudi, ki imajo ne samo formalno, ampak tudi dejansko moč odločanja v vojaški hierarhiji. Temu sledi identificiranje enot z intervencijsko sposobnostjo za ali proti udaru. Enote z enostavno strukturo se priključi vstajnikom, tiste s kompleksnejšo pa nevtralizira s tehničnimi sabotажami ali njihovo oddaljenostjo od centra odvijanja državnega udara. Nato sledi faza novačenja posameznikov na podlagi političnih simpatij ter družinskih in prijateljskih vezi (Luttwak 1979: 61–89). Policija, razen manjših enot, ni težko oborožena in je zato za vstajnike nenevarna. Policijo se ponavadi podredi takoj po državnem udaru, lahko pa so policijske enote v veliko pomoč pri izvedbi državnega udara, če je le možna infiltracija v njihove vrste. Paravojaške enote so ponavadi preveč zbirokratizirane, da bi posredovale proti vstajnikom, vseeno pa so odlične za pomoč pri sami izvedbi udara (Luttwak 1979:88–99). OVS se načeloma ne vključuje v državni udar in ukrepi proti njim so izključno defenzivni v času pred udarom. Če OVS odkrijejo zaroto pred udarom, ponavadi odkrijejo le majhen del in proti zarotnikom ne ukrepajo nemudoma ampak raziskujejo dlje ter si prizadevajo odkrit celotne zarotniške strukture. Po udaru pa se jih ponavadi hitro podredi in načeloma od njih ne gre pričakovati večjega upiranja. Še več, če OVS zaznajo, da ima udar velike možnosti za uspeh, bodo morda celo same prestopile v vstajniške vrste (Luttwak 1979: 99–104).

Na venezuelskem primeru je očitno, da so vstajniške vrste popolnjevali v glavnem visoki častniki, od katerih je večina imela zgolj formalne čine, ne pa tudi direktnega poveljstva nad večjim številom oboroženih sil. Chávez je po udaru izjavil, »Vstajniki so za državni udar rekrutirali 70 generalov, niso pa imeli pod kontrolo enega samega bataljona razen svojega, tj. bataljona generalov« (Guevara 2005: 31). Vstajniki so sicer imeli tudi vpliv na nižje enote, ki so ovirale gibanje v vojašnici Tiuna, a te enote so bile zelo majhne in so se kmalu predale po intervenciji ostalih delov 3. divizije nastanjene v Tiuni. Osebi na strani vstajnikov, ki sta imeli največjo avtoriteto sta bili nedvomno vrhovni poveljnik KoV general Vasquez Velasco in načelnik združenega poveljstva FAN general Rosendo. Vasquez Velasco je svojo avtoriteto uporabil tudi za umik tankovskega bataljona Ayala, ki ga je general Carneiro poslal v zaščito predsedniške palače in tako odprl pot vstajniškim generalom v palačo, kjer so grozili predsedniku z bombardiranjem. Bataljon Ayala je bil že pred tem delno onesposobljen s

tehničnimi sredstvi in moštvo je porabilo kar nekaj časa, da je usposobilo zadostno število tankov, 8 pa jih je kljub temu ostalo neoperativnih (Guevara 2005: 129).

Vstajniki so kot grožnjo udaru identificirali 3. divizijo KoV nastanjeno v Caracasu in 42. padalsko brigado v Maracayu. General Carneiro pred državnim udarom prejel ukaze o izvajanju vojaških vaj s 3. divizijo v Andih daleč od Caracasa, Baduel pa je bil večkrat pozvan, naj se izreče proti Chávezu in naj ne ukrepa nič, ko bo prišel »pravi čas«. General Vazquez Velasco je po tem ko je ugotovil, da drugače ne more onesposobiti 42. padalske brigade, generalu Baduelu obljubil napredovanje v višji čin in premestitev na boljše delovno mesto (Elizalde in Báez 2004: 267). Kljub naporom vstajnikov, sta obe enoti ohranili svoje intervencijske sposobnosti. Vstajniki pa so, kot se je kasneje izkazalo, pozabili identificirati morda največjo grožnjo njihovim načrtom, tj. enoto predsedniške garde v predsedniški palači, katere pripadnike je izbral Chávez osebno (Wilpert 2007a). Ni podatkov o poskusih infiltracije ali nevtralizacije te enote pred ali po udaru. Tudi ko so predsedniško palačo zasedli vstajniki, je sestava predsedniške garde ostala nespremenjena in tako je bila le dva dni kasneje prav ta enota, ob podpori 3. divizije in 42. padalske brigade, udarna pest protiudara. Očitno so generali, vpleteni v državni udar, svoj čin in avtoriteto uporabili predvsem za sejanje zmede v oboroženih silah in sabotiranje nekaterih odločitev vlade, medtem ko je bila vodilna sila udara caracaška mestna policija.

V Venezueli policija ni del ministrstva za notranje zadeve ali za obrambo, ampak je neposredno podrejena guvernerjem zveznih držav. Tako v Venezueli ne obstaja nacionalna policija, ampak ima vsaka zvezna država svojo (Policia de estado Merida, Policia de estado Bolivar...). Caracaška mestna policija je bila v času državnega udara 2002 neposredno podrejena županu širšega Caracasa Alfredu Peñi, gorečemu nasprotniku predsednika Cháveza. Dovolila je opozicijskim demonstrantom nadaljevati pohod proti predsedniški palači, nato pa streljala na provladne demonstrante. Kasneje je preganjala člane tedaj bivše Chávezove vlade in njene simpatizerje, onemogočala poročanje lokalnih medijev ter le stala ob strani pri napadu množice na kubansko veleposlaništvo. Ko pa se je situacija obrnila in so začele vojaške enote izražati podporo Chávezu ter končno tudi krenile v protiudar, policija ni storila nič, da bi zaščitila vstajniški režim.

O delu obveščevalnih služb iz obdobja pred in med državnim udarom do danes ni znanega veliko. General Carneiro je izjavil, da je pred udarom govoril z več obveščevalci, ki so mu dali vedeti, da nekateri ljudje kujejo zaroto proti Chávezu, a o vsem skupaj niso vedeli veliko, poleg tega pa naj bi bili ti podatki še nepreverjeni (Elizalde in Báez 2004: 171). Na dan državnega udara so vstajniki zavzeli štab in aretirali Carlosa Aguilero, šefa DISIP-a. Nekaj ur

za tem ga je pod pretvezo, da ga je prišel odpeljati v zapor, osvobodil general Carneiro (Elizalde in Báez 2004: 174). 11. aprila ob 23.50, ko je bil državni udar že v teku in poslopje DISIP-a že nekaj časa zasedeno, je novo in kar je ostalo starega osebja DISIP izjavilo, da umika svojo podporo predsedniku Chávezu. Na nadaljni razvoj dogodkov od tega trenutka dalje DISIP ni imel vpliva.

Iz napisanega je razvidno, da se obnašanje OVS in policije v veliki meri ujema s tistim, kar je predvidel Luttwak. V obnašanju vojske pa prihaja do očitnih razkorakov. Najpomembnejša razlika je verjetno ta, da vstajniki niso rekrutirali pomembnejših vojaških enot za izvedbo državnega udara. Čeprav je bilo na vstajniški strani veliko visokih častnikov, predvsem generalov in admiralov, vstajniki niso imeli pod kontrolo niti enega samega bataljona z intervencijskimi sposobnostmi. Velika napaka je bila na strani vstajnikov storjena, ko so pozabili na predsedniško gardo in je niso zamenjali takoj po zavzetju predsedniške palače. Vendar pa so metode poskusov nevtralizacije ostalih dveh enot, ki sta prestavljali grožnjo državnemu udaru še preden se je ta sploh zgodil, zelo podobni tistimi opisanimi v Luttwakovi knjigi.

7.3 Nevtralizacija političnih sil v Venezueli

V vsakem političnem sistemu obstajajo skupine izven formalnega političnega življenja, ki imajo prav tako politično moč. Ta izhaja iz njihovih zmožnosti vplivanja na ljudi ali nadzora določenih organizacij z neko politično veljavo, ki lahko zaradi tega posredno ali neposredno vplivajo na vlado. Te skupine sestavljajo množični mediji, verske organizacije, politične stranke in sindikati. Poleg teh pa so za izvedbo državnega udara pomembne tudi telekomunikacije in prometne povezave. Najpomembnejša politična sila vsake države pa je še vedno njena vlada.

Vlado se za potrebe državnega udara loči na ceremonialne osebnosti (se jih ne aretira, ampak uporabi za legitimiziranje položaja), osebe z močjo odločanja in nadzorom nad sredstvi prisile (se aretira in drži v priporu do konsolidacije nove oblasti, sem pa spadajo tudi karizmatične osebnosti) ter na ostale ministre in visoke državne uradnike (se aretira, ko so opravljene pomembnejše naloge) (Luttwak 1979: 111–117). Leta 2002 Venezuela ni imela ceremonialnih političnih osebnosti. V zgodnjih urah 12. aprila je bil aretiran predsednik Chávez, a do takrat vstajniki še niso zavzeli predsedniške palače. Chávez se je dal prostovoljno odvesti v zapor, pomembnejši ministri pa so se takoj zatem začeli skrivati zaradi

strahu pred novo vlado. Šef DISIP je bil prav tako aretiran dan prej, a je bil kasneje osvobojen. Podpredsednik Diosdado Cabello je bil v ilegali že od poldne, ko je začel dobivati grožnje. Naslednji dan je bil aretiran minister za notranje zadeve Ramon Rodriguez Chacin, ostali ministri so prešli v ilegalo in se s podpredsednikom vred vrnili šele, ko je predsedniška garda znova zavzela palačo in aretirala vstajnike. Poleg tega se je začel tudi lov na ostale državne uradnike, kot primer lahko navedem aretacijo Williama Tarek Saaba, vodje parlamentarnega odbora za zunanje zadeve (Wilpert 2007a). Dejanja vstajnikov pri ravnanju s pripadniki prejšnje oblasti so zelo podobna tistim, ki jih predlaga Luttwak.

Poleg aretacije pomembnih osebnosti je Luttwak predvidel tudi zasedbo nekaterih pomembnejših stavb, ki jih je razdelil na stavbo, ki je sedež vlade oz. centra politične moči, glavne sedeže vzvodov administracije pod čemer so mišljena predvsem ministrstva in sedeži vojske, policije in OVS ter simbolne stavbe katerih nadzor javnost povezuje z nadzorom oblasti (Luttwak 1979: 128–130). V Venezueli je predsedniška palača obenem sedež vlade in tudi glavna simbolna stavba katero so vstajniki zasedli v zgodnjih jutranjih urah 12. aprila 2002 in posledično so z nadzorom nad palačo prevzeli tudi nadzor nad ministrstvi, čeprav le formalen. Že prejšnji dan je bila zasedena stavba glavne obveščevalne službe DISIP, združeno poveljstvo oboroženih sil pa je bilo tako ali tako na strani vstajnikov, saj je bil na njihovi strani njegov načelnik.

Glavno orodje za konsolidacijo oblasti je nadzor nad pretokom informacij in zato je nadzor nad mediji za vstajnike izrednega pomena. V zvezi s tem se pojavljata dva problema in sicer ta, da je množičnih medijev veliko ter da jih je težko zavzeti. Strategija državnega udara zato predvideva zavzetje le tistih medijev, ki so najbolj povezani z glasom oblasti, vsem ostalim pa onemogočiti oddajanje (Luttwak 1979: 118 in 119). Verjetno aprila 2002 v Venezueli ni nič prišlo tako izraza kot vloga medijev. Takrat je v Venezueli obstajala le ena državna televizija VTV, imenovana tudi Kanal 8, vse ostale pomembnejše medijske hiše so bile v privatni lasti. Poleg vladne televizije, je obstajala še kopica manjših lokalnih televizij v revnih soseskah večjih mest, ki so bile provladno nastrojene. Skupaj z državno televizijo so obvladovali 20–25% medijskega trga, vse ostalo so obvladovali privatni mediji (Wilpert 2007b). Za privatne medije je bilo značilno, da so izrazito protivladno nastrojeni. Kot je razvidno iz prejšnjih poglavij so privatni mediji v državnem udaru igrali aktivno vlogo kot propagandni mediji vstajnikov. Lastniki privatnih medijev so bili 100% na strani vstajnikov, zato je Chávez 11. aprila ob 16.25 prepovedal oddajanje preko radijskih valov vsem privatnim medijskim hišam. Državno televizijo so 11. aprila ob približno 22.00 zavzele enote caracaške mestne policije in njeno oddajanje je bilo prekinjeno vse do večernih ur 13. aprila, ko so jo zavzeli

prochávistični demonstranti (Coup Against Chavez in Venezuela 2003: 213). Vstajniki so z mediji v času državnega udara v Venezueli ravnali ravno obratno, kot je v svoji knjigi zapisal Luttwak. Niso zavzeli državne televizije in onemogočili oddajanje drugih, ampak so nasprotno onesposobili državno televizijo in omogočili oddajanje drugih medijev, ki jih je nekaj ur pred tem onemogočil predsednik Chávez. Takšno odstopanje pa je logično in verjetno je to posledica tega, da si Luttwak v času pisanja svoje knjige ni predstavljal, da bi lahko vstajniki že imeli predhodno soglasje o izvedbi državnega udara s strani več glavnih medijskih hiš.

Za optimalno izvedbo državnega udara morajo vstajniki vladi in njej lojalnim enotam onemogočiti komunikacijo in s tem preprečiti koordiniranje protiudara, a to zaradi razvoja tehnologije danes ni več mogoče. Kljub temu Luttwak (1979: 120) predlaga vsaj onesposobitev sredstev fiksne telefonije. Do tega v času državnega udara v Venezueli ni prišlo, niti ni prišlo do onesposobitve mobilne telefonije. Ta sicer v času Luttwakovega pisanja knjige še ni obstajala, tu gre torej za popolno odstopanje od Luttwakovega koncepta. Kljub temu pa med poveljniki operativnih vojaških enot in predsednikom niso obstajale direktne povezave, ampak so šle skoraj vse komunikacije preko združenega poveljstva FAN. Ker je načelnik združenega poveljstva Rosendo prestopil k vstajnikom, kot je tudi vrhovni poveljnik KOV Vazquez Velasco, je bila ta komunikacija onemogočena. Čeprav sta tako Baduel kot Carneiro že pred udarom večkrat telefonirala v predsedniško palačo, nista nikoli dobila direktne zveze s predsednikom (Harnecker 2003c). Komunikacije so tako na nek način vseeno bile onemogočene.

Ko je državni udar v teku in so ciljne osebe že aretirane medijski prostor pa zaseden, medijski prostor morajo vstajniki okoli prestolnice postaviti obroč branjenih barikad in preprečiti intervencijo bivši vladi lojalnih vojaških enot. Prav tako je treba zapreti letališča oziroma onemogočiti njihovo delovanje s sredstvi sabotaže (Luttwak 1979: 122–128). Ker vstajniki v Venezueli niso imeli na svoji strani večjih vojaških enot, so manjše enote ovirale predvsem promet v vojašnici Tiuna. Mestna policija, ki je bila glavna oborožena sila vstajnikov, pa je bila prešibka in premalo številčna, da bi postavljala branjene barikade proti vojski. Zato so prvi dan policisti improvizirali in so z ustavitvijo prometa na avtocesti in zaplembo avtomobilskih ključev naredili močan zastoj na poti od Tiune do predsedniške palače, kar se je odrazilo tudi v ogromnem času, ki ga je bataljon Ayala porabil da je prišel do palače (Torro 2003). O onemogočenju delovanja letališč ni podatkov, dejstvo pa je, da je glavno caracaško letališče od samega mesta oddaljeno eno uro vožnje in ga od mesta ločuje hribovje Avila, preko katerega je prehod večjih skupin možen samo po cestah, tako da tudi v

primeru, da bi vstajniki npr. iz Maracaya prišli na pomoč vladi s transportnimi letali, bi bili prometni zastoji sami po sebi dovolj velika ovira za te enote.

Verske organizacije, politične stranke in sindikati so neposredna nevarnost uspehu državnega udara v primeru, da se z njim ne strinjajo ali da se jih ne nevtralizira. Nevarni so predvsem zaradi vpliva na mišljenje ljudi in organiziranja demonstracij ali kakšnih drugih akcij proti državnemu udaru (Luttwak 1979: 130–145). V preučevanem primeru državnega udara je bil največji Venezuelski sindikat CTV na strani vstajnikov. Ne samo, da je bil na njihovi strani, ampak je bilo vodstvo sindikata celo vpleteno v načrtovanje udara in čeprav je bilo kasneje izključeno iz sestave nove vlade, ji ni nasprotovalo. Edina pomembna verska organizacija v Venezueli je RKC, ki se je že pred udarom postavila na stran opozicije, nato pa se je njen vrhovni predstavnik v Venezueli kardinal Ignacio Velasco s podpisom Cramonovega dekreta odločno postavil na stran vstajnikov. Luttwak (1979) je dobro ocenil vlogo političnih strank, za katere je predvidel, da v primeru državnega udara ostanejo pasivne, razen uporniških strank, katerih pa v Venezueli leta 2002 tako ali tako ni bilo. Pomembno vlogo pa so odigrali bolivarianski krogi, ki sicer niso politična stranka, ampak majhna združenja simpatizerjev MVR v revnih soseskah, ki so dva dni po udaru mobilizirali ljudi za demonstracije proti novi vladi. Policija je sicer aretirala in drugače nadlegovala vodje bolivarianskih krogov, a ker so to zelo ohlapne in nehierarhične organizacije, to ni imelo večjega vpliva na njihovo sposobnost mobilizacije množic.

7.4 Konsolidacija moči vstajnikov po državnem udaru v Venezueli

Po prevzemu oblasti morajo vstajniki poskrbeti za stabilizacijo lastnih sil, ostalih oboroženih sil in birokracije ter ljudskih množic, da si zagotovijo dolgoročen obstoj na novo pridobljene oblasti. Lastne enote se stabilizira tako, da se zagotovi napredovanje mlajšim častnikom, enote, ki bi bile lahko vstajnikom nevarne, se nenehno preusmerja na opravljanje drugih nalog, nevarne posameznike znotraj lastnih vrst pa se sčasoma premesti na častne položaje v tujino z zgolj simboličnimi visokimi čini. Birokrate in visoke častnike, ki v udaru niso sodelovali, pa se hitro kontaktira in obljubi, da bo njihov položaj ostal nespremenjen (Luttwak 1979: 163–169). Na splošno velja, da nova vlada ni posvečala veliko pozornosti stabiliziranju situacije znotraj tistega dela oboroženih sil, ki jo je podprl. Veliko višjih častnikov je bilo nezadovoljnih zaradi izključitve v novi vladi in zaradi odsotnosti napredovanj, ki so si jih obetali. Med njimi je bil tudi Vasquez Velasco, ki je imel verjetno

največ zaslug pri vzpostavitvi Carmonine vlade, iz katere je bil nato izključen, kasneje pa so se začele širiti govorice, da ga bo Carmona imenoval za vojaškega atašeja v Madridu (Torro 2004). Obenem vstajniška vlada ni naredila nič, da bi si zagotovila sodelovanje prochávistično nastrojenih vojaških enot, še več, sestava predsedniške garde v Miraflores je ostala nespremenjena (Wilpert 2007a). Poleg tega pa vstajniška vlada ni uspela izvesti ene najpomembnejših stvari za dolgoročno zagotovitev lastnega obstoja, tj. stabiliziranja ljudskih množic.

Prvi ukrep minimizacije možnosti za upor množic je čim večja omejitev posameznikovih možnosti za prosto gibanje. To se doseže z ustavitvijo javnega prometa, uvedbo policijske ure in onemogočanjem prostega gibanja predvsem po glavnem mestu. Poleg sredstev prisile ima nova vlada na voljo tudi množične medije, ki so najbolj učinkovit instrument za stabilizacijo množic po udaru. Cilja medijske kampanje sta odvrčanje od upora s poudarjanjem lastnih sil ter zavračanje bojazni, ki bi lahko služile organiziranju upora. Potrebno je nenehno poudarjanje popolne vzpostavitve rada in miru in demonstracija fizične sile. Če upori obstajajo, se o njih ne poroča, če pa se, se jih prikaže kot osamljene bande razgrajavečev (Luttwak 1979: 167–169).

Carmonina vlada ni uvedla nobenih omejitev gibanja posameznika, niti ni motila telekomunikacij. Že v noči iz 12. na 13. april so se po Venezueli in še posebej po Caracasu spontano širile demonstracije proti novi vladi, predvsem po revnih predelih mesta. 13. aprila so bile to že množične demonstracije (Wilpert 2007a). Vstajniška vlada se je za stabiliziranje ljudskih množic zanašala predvsem na množične medije. Ko se je iz vrst oboroženih sil, predvsem pa iz ljudskih množic, začelo vse večje nasprotovanje dejanjem vstajnikov, so venezuelski privatni mediji, ki so bili vsi brez izjeme na strani vstajnikov, enostavno nehali poročati o tem kaj se dogaja v državi, o čemer so se že prej domenili z novim samooklicanim predsednikom Pedrom Carmono (Torro 2004). Ta del državnega udara je popolnoma v skladu z Luttwakovim konceptom.

Pasivnost ljudskih množic se da doseči tudi z zagotovitvijo, da udar ni povezan z ekstremističnimi skupinami. Obenem je treba določene družbene skupine prepričati, da udar ni naperjen proti njim. Katere skupine pa to so, je odvisno od trenutne situacije in podpore, ki jo rabi vstajniška vlada (Luttwak 1979: 169–172). To je eden od elementov, ki se ga vstajniška vlada v Venezueli prav tako ni držala. Z izključitvijo sindikatov, ki so igrali pomembno vlogo v protivladnem gibanju iz nove vlade in imenovanjem ministrov s skrajnega desnega političnega pola je vstajniška vlada dobila prav tisti videz, ki ga po Luttwaku ne bi smela. Carmona je šel celo tako daleč, da je za zunanjega ministra v svoji vladi imenoval

Pepe Rodrigueza, člana ultra konzervativne katoliške skupine Opus Dei (Torro 2004). Carmona ni niti poskušal prepričati nižje razrede venezuelske družbe, da državni udar ni naperjen proti njim. Glede na to, da revni sestavljajo večino venezuelskega prebivalstva, pri katerih je imel Chávez največjo podporo, bi moral ravno pri njih razbliniti bojzani o poslabšanju položaja, on pa je ravno nasprotno, razpustil parlament in izničil Chávezove zakone, obenem pa dal jasno vedeti, da se dobesedno požvižga na ustavo.

7.5 Legitimiziranje vstajniške vlade

Najpomembnejša naloga medijskega stroja po državnem udaru je izgradnja legitimnosti nove vlade. Če v državi obstaja ceremonialni vodja, se za to lahko uporabi njega, če pa tega ni, je najboljši način prikaza dobrohotnosti in legitimnosti nove vlade napoved volitev ali referenduma. Poleg tega k legitimnosti nove vlade veliko pripomore njeno priznanje s strani drugih držav, pri čemer pa morajo biti druge države previdne, saj lahko prehitro priznanje izpade kot agresija ali vmešavanje v notranje zadeve države, v kateri se je zgodil državni udar (Luttwak 1979: 172–174).

Vstajniška vlada se je v šestem členu Dekreta o vzpostavitvi tranzicijske in demokratične vlade narodne enotnosti zavezala k organiziranju splošnih predsedniških volitev v roku enega leta, v katerih tranzicijski predsednik Pedro Carmona nebi smel kandidirati⁵. Razpis volitev, kot način za konsolidacijo oblasti vstajniške vlade, zapove tudi Luttwak. Nedvomno si je s tem členom vlada skušala pridobiti simpatije ljudstva in pokazati, da ne gre za vzpostavljanje diktature. Še isti dan po prevzemu predsedovanja je vstajniška vlada dobila tudi priznanje iz tujine. Države, ki so podpirale Carmono so bile ZDA, Španija, El Salvador, Gvatemala in Kolumbija. ZDA so nato takoj pritisnile na ostale države članice OAS, da priznajo Carmonina vlado, kar pa so te zavrnilo. Priznanju nove vlade sta nasprotovali celo tedanji ameriški zaveznici, Mehika in Argentina (Lee 2004). Priznanje Carmone s strani ZDA je še bolj podžgalo prochávistične demonstrante na ulicah Caracasa, saj so si to priznanje razlagali kot dokaz, da je udar organizirala CIA in da se je ponovila zgodba iz Čila leta 1973. Poleg tega pa ni nič čudnega, da so zaradi tega po padcu Carmone takoj prišli na dan sumi o vpletenosti ZDA in Španije v državni udar. Niz teh dogodkov je prav tako skladen z Luttwakovim konceptom.

⁵ *Acta de constitución del Gobierno de Transición Democrática y Unidad Nacional*, ki ga je sprejela začasna venezuelska vlada 12. aprila 2002 v Caracasu. Dostopno na http://www.analitica.com/bitblo/carmona_estanga/decreto1.asp (13. november 2007).

8. ZAKLJUČEK

V razmerah, ki so vladale v Venezueli aprila 2002, se je upravičeno zdelo, da je država zrela za uspešen državni udar. Čeprav sta bila izpolnjena le dva od treh pogojev za uspešen državni udar, ni bil izpolnjen pogoj o politični pasivnosti prebivalstva in omejenosti politične participacije na majhno in visoko izobraženo elito. Vendar pa sta bili prisotni več mesecev trajajoča ekonomska kriza in tedaj že kronična nestabilnost večstrankarskega sistema, torej tista dejavnika, ki po Luttwaku tudi v najrazvitejših državah pripravita plodna tla za uspešno izvedbo državnega udara. Vendar pa se je po prevzemu oblasti s strani vstajnikov njihova oblast začela rušiti. Čeprav so vstajniki hoteli javnost prepričati, da je Chávez odstopil, so na dan kmalu prišle govorice, da je bil aretiran ter da se je zgodil državni udar. Na cestah glavnega mesta so se začele množične demonstracije proti novi vladi.

Policija in OVS sta svoji vlogi odigrali tako rekoč v popolni skladnosti z Luttwakovim konceptom. Policija je delovala kot šibka udarna sila vstajnikov v izvedbeni fazi in fazi preganjanja članov in privržencev bivše vlade po uspešnem prevzemu oblasti, a ko so lojalne oborožene sile zahtevale Chávezovo vrnitev, je zatajila. Venezuelska osrednja obveščevalna služba DISIP pa je, tako kot predvideva Luttwak, pred udarom sicer zaznala možnost državnega udara, a ni ukrepala v želji da se prej dokoplje do dodatnih informacij. Ko je bil udar v teku DISIP ni vstajnikom predstavljal nikakršne ovire pri prevzemu oblasti. Še pred Chávezovo aretacijo in prihodom vstajnikov na oblast je bila stavba DISIP zavzeta, njen šef aretiran, DISIP pa je odrekel podporo predsedniku Chávezu.

Do odstopanj od Luttwakovega koncepta pa je prišlo pri vlogi oboroženih sil. Vstajniki so imeli v svojih vrstah predvsem visoke častnike in skoraj nobenih intervencijsko sposobnih aktivnih vojaških enot. V času udara je vojaški vstajniški vrh sicer grozil predsedniku Chávezu z bombardiranjem predsedniške palače v primeru da ne odstopi, a čeprav so te grožnje takrat bile resne, se danes postavlja vprašanje ali so vstajniki sploh imeli pod seboj sile, ki bi izvedle takšen napad. Kot udarna pest vstajnikov je namreč delovala caracaška mestna policija. V času državnega udara so bile v Venezueli tri enote, ki so predstavljale neposredno nevarnost tistim, ki so izvedli državni udar. Te enote so bile predsedniška garda nastanjena v predsedniški palači, 3. divizija KoV nastanjena v vojašnici Tiuna v predmestju Caracasa in 42. padalska brigada nastanjena v Maracayu. Vstajniki so kot grožnjo identificirali le prvi dve. 3. divizijo so poskušali nevtralizirati, 42. padalsko brigado pa pridobiti na svojo stran tako, da bi pridobili njenega poveljnika, vse to na načine, ki so skoraj

identični tistim, ki jih opisuje Luttwak. A na žalost vstajnikov so poskusi spodleteli, nenazadnje pa so spregledali pomen predsedniške straže, ki je po tem, ko so vstajniki prevzeli oblast, sicer navidezno sodelovala z njimi, nato pa v pravem trenutku intervenirala in aretirala skoraj celotno vstajniško vodstvo. Pri oboroženih silah so vstajniki torej v nekaterih primerih ravnali obratno kot predvideva Luttwak. Zdi pa se, da so bila prav ta odstopanja razlog, da je udar spodletel. Primeri, kjer se ravnanje vstajnikov loči od Luttwakovega koncepta, so povzročili prav takšne posledice kot jih predvideva Luttwak. Puntanje prejšnji vladi lojalnih oboroženih sil in spontane demonstracije ljudstva so povzročile erozijo oblasti vstajniške vlade. Lojalne enote niso več brezpogojno ubogale vrhovnega poveljstva oboroženih sil, ki je bilo na strani vstajnikov in niso priznale novega predsednika Pedra Carmone.

Vlado so vstajniki zrušili tako da so, potem ko so povzročili več mrtvih na demonstracijah in za to obtožili predsednika Cháveza, zahtevali njegov odstop. Ta je v to privolil pod določenimi pogoji, ki so jih vstajniki najprej sprejeli, nato pa zavrnilo kmalu po tem, ko je šla vest o Chávezovem odstopu na televizijo. Chávez se je nato zaradi groženj z letalskim napadom na predsedniško palačo pustil aretirati. Ostali ministri so imeli med Chávezovo aretacijo in prevzemom predsedniške palače toliko časa, da so pobegnili in poniknili v ilegalo. Od oseb z določevalno močjo in nadzorom nad sredstvi prisile je bil aretirani le Chávez, ostali ministri pa so pobegnili in čeprav so vstajniki takoj pričeli z lovom na člane bivše vlade, kot to predvidi tudi Luttwak, jim je uspelo ujeti le ministra za notranje zadeve, medtem ko so ostali ušli in čakali na spremembo situacije ter hkrati širili vesti, da Chávez ni odstopil. Spet je torej prišlo do posledic, kakršne je v primeru kršenja njegovih navodil predvidel Luttwak.

Politične sile izven formalnega političnega življenja (verske organizacije, sindikate in medije), so imeli vstajniki na svoji strani, z izjemo državne televizije in majhnih lokalnih medijev. Chávez je na dan državnega udara zaradi hujšakštva in protivladne propagande ukazal prepoved oddajanja vseh privatnih medijev, ki so pokrivali približno ¾ medijskega prostora, oddajala je le še državna televizija. Vstajniki pa so nato izklopili državno televizijo in ponovno omogočili oddajanje privatnih medijev. Čeprav Luttwak v svoji knjigi predvidi podreditev državnih in izklop ostalih medijev, so bili cilji vstajnikov isti kot tisti, ki jih s tem predvidi Luttwak, torej monopoliziranje virov informacij.

V izvedbeni fazi državnega udara Luttwak predvidi blokado bližnjih letališč in prometa v glavnem mestu. V Venezueli so policijske enote izvedle slednjo, čeprav niso imele takšnih sredstev, kot jih imajo sicer oborožene sile. Improvizirali so tako, da so ustavljali promet na vpadnicah in pobrali ključe od avtov. Hkrati so manjše enote vstajnikov znotraj vojske začele ovirati promet znotraj in okoli vojašnice Tiuna v predmestju Caracasa. Do blokade letališča ni

prišlo verjetno zaradi pomanjkanja sil na strani vstajnikov in zaradi lege caracaškega letališča, ki ga od mesta loči gorovje Avila in je dostop v mesto z njega možen samo po že prej omenjenih mestnih vpadnicah. Čeprav uporabljene metode niso bile iste, pa je bil isti cilj, in sicer z blokado prometa preprečiti intervencijo vladnih enot, predvsem tistih iz vojašnice Tiuna.

Luttwak v svoji knjigi predvidi izklop fiksne telefonije in glede na razvoj tehnologije, lahko temu danes dodamo tudi izklop mobilne telefonije. Vstajniki v Venezueli tega niso storili. To je bila velika napaka, kot jo predvideva tudi Luttwak, saj se je vest da Chávez ni odstopil, začela širiti tudi preko mobilnih telefonov, hkrati pa so bolivarianski krogi, bazične politične organizacije lokalnih skupnosti, mobilno telefonijo izkoristili kot orodje za mobiliziranje demonstracij.

Aprila 2002 so vstajniki v Venezueli uspešno izvedli državni udar do faze prevzema oblasti, a komaj so oblast prevzeli, se je ta začela rušiti. Pristop vladanja nove oblasti je bil tako skrajno avtokratski, da je povzročil celo nasprotovanje in upiranje lastnih sil. Nov predsednik Pedro Carmona je svoj mandat začel z ukinjanjem demokratičnih institucij in imenovanjem skrajnih desničarjev na ministrska mesta, hkrati pa je izničenjem 41 Chávezovih zakonov, katerih namen je bil predvsem izboljšanje položaja revnih prebivalcev, ki tvorijo večino v Venezueli, pokazal da je udar posredno naperjen proti njim. Poleg tega nova vlada ni takoj omejila gibanja posameznikov, npr. z uvedbo policijske ure, in je nato, ko je prišlo do demonstracij te skušala nasilno zatreti, a je bilo takrat že prepozno. Ogenj so na olje prilile še ZDA s svojim takojšnjim priznanjem Carmonine vlade, tako da je le-ta v očeh mnogih Venezuelcev takoj postala ameriška marioneta. Vse naštetu je v popolnem nasprotju z Luttwakovim konceptom, ki predvideva politično nevtralnost nove vlade, uvedbo policijske ure, zagotovilo družbenim skupinam da nova vlada ni naperjena proti njim ipd. Edini dejanji v skladu z Luttwakovim konceptom sta obljuba o izvedbi volitev v roku enega leta in poročanje medijev. Privatni mediji so bili edini, ki so trdno stali na strani vstajniške vlade, tudi ko se je ta začela rušiti in niso poročali o demonstracijah proti njej. V enem najpomembnejši dogodkov venezuelske zgodovine, so se po televiziji brez prestanka vrtele risanke in romantične komedije. Obljuba o volitvah in delovanje medijev pa sami po sebi niso bili zadosti, da bi zagotovili obstanek vlade. Posledice takšnega ravnanja po prihodu na oblast so bile za vstajnike usodne. Lojalne enote znotraj oboroženih sil in množične demonstracije so spodnesle vstajniško vlado in na oblast se je vrnil tedaj edini legalni in legitimni predsednik Hugo Chávez.

Državni udar v Venezueli aprila 2002 nedvomno potrjuje, da ima Luttwakov koncept o državnem udaru še vedno prav takšno analitično vrednost kot ob svojem prvem izidu pred štiridesetimi leti. Zdi se celo, da je državni udar spodletel prav zaradi tistih segmentov, v katerih je prišlo do odstopanj z Luttwakovim konceptom. Prvo hipotezo (Aprila 2002 je v Venezueli prišlo do poskusa državnega udara, katerega potek in značilnosti dokazujejo analitično vrednost sedaj že štiri desetletja starega Luttwakovega koncepta o izvedbi državnega udara opisanega v njegovi knjigi *Coup d'état*) zato lahko v celoti potrdim.

Venezuela leta je leta 1958 postala demokratična država, postala je torej država v kateri vlada ljudstvo. A demokracija je bila samo navidezna. S podpisom pakta Puntofijo se je oblikoval oligarhičen sistem, v katerem so zavladatale ozke strankarske elite in nadaljevale stare družbene odnose, v katerih je peščica bogatela na račun večine. To je najprej povzročilo nastanek gverilskih uporniških skupin liberalcev in komunistov, ki pa so bile poražene, zahvaljujoč tudi prijateljskemu odnosu med venezuelsko vlado in ZDA v tistem času. Proti koncu 80-ih je vse večja revščina večine Venezuelcev povzročila masovne proteste proti predlaganim reformam Mednarodnega denarnega sklada, ki bi po mnenju mnogih povzročili še večje razslojevanje in revščino. Vlada je z vojsko demonstracije nasilno zatrla, a s tem dejanjem med ljudmi povzročila še večje nezadovoljstvo. Februarja 1992 je prišlo do spodletelega poskusa državnega udara, s katerim se je prvič v javnosti pojavil Hugo Chávez. Po izpustitvi iz zapora je se je odločil prevzeti oblast po ustavni poti in najavil svojo kandidaturo na predsedniških volitvah leta 1998. Zmagal je že v prvem krogu in s tem se je začel proces bolivarianske revolucije. To je proces spreminjanja družbenih razmerij z vključitvijo do tedaj marginalnih družbenih skupin, ki tvorijo večino prebivalstva v procese odločanja o zadevah na lokalni in državni ravni. Vendar pa si stari gospodarji Venezuele tega niso želeli. Chávez je imel ogromno podporo ljudstva, ki se je izrazila v več zaporednih zmagah na volitvah in referendumih, na enemu od katerih je bila potrjena tudi nova ustava.

Čeprav so stare elite izgubile svoj primat na političnem prizorišču, so na začetku še uspele obdržati na gospodarskem in medijskem. Ker je bilo ljudstvo Chávezu tako naklonjeno, da zaustavitev bolivarianske revolucije po ustavni poti ni bila več možna, je tako preostala samo še neustavna možnost. Zaradi nezaupanja javnosti v stare strankarske elite sta funkcijo opozicije prevzela gospodarska zbornica FEDECAMARAS in največji venezuelski sindikat CTV oziroma njuna voditelja Pedro Carmona in Carlos Ortega. Kot kažejo dokumenti Cie iz obdobja pred državnim udarom, so v državnem udaru sodelovali CTV, FEDECAMARAS, frakcije uporniških častnikov znotraj oboroženih sil, zasebni mediji in RKC. CIA, in s tem tudi ameriška vlada, je vedela za podrobne načrte državnega udara nekaj dni pred udarom, a o

tem ni obvestila venezuelske vlade. Iz tega lahko sklepamo, da je vlada ZDA vsaj odobravalala, če ne celo aktivno podpirala in sodelovala pri državnem udaru proti Chávezu. Po Chávezovi aretaciji v zgodnjih jutranjih urah 11. aprila 2002 je general Vasquez Velasco oblast predal Pedru Carmoni, predsedniku gospodarske zbornice. Ta je nato oblikoval novo vlado iz katere je takoj izključil CTV z Ortego na čelu. Od vstajnikov so v predsedniški palači tako ostali le še predstavniki organizacije delodajalcev, člani bivših vladajočih strank AD in COPEI, predstavniki RKC in nekateri visoki častniki iz vrst oboroženih sil. Brez zadržka lahko trdim, da je oblast zopet prevzel star vladajoči razred, ki je pol stoletja, če ne morda še dlje, gradil svojo moč in bogastvo na račun venezuelske nafte in ljudi ter katerega status je ogrozila bolivarianska revolucija demokratično izvoljenega predsednika Huga Cháveza. Kakšni so bili nameni vstajniške vlade, je jasno razvidno iz dekreta, ki ga je izdal samooklicani predsednik Pedro Carmona. Izbris pridevnika bolivarianska iz uradnega imena države, odpustitev vseh sodnikov vrhovnega sodišča, državnega tožilca, varuha človekovih pravic, članov Državne volilne komisije in ukinitvev 48 zakonov, ki jih je novembra 2001 z dekretom sprejel predsednik Chávez in so bili poleg ustave verjetno najvišji izraz bolivarianske revolucije, kaže na to, da je bil cilj vstajnikov zrušiti ustavni red Bolivarianske republike Venezuele, zaustaviti in obrniti proces bolivarianske revolucije in ponovna vzpostavitev starih družbenih razmerij, ki so vladala v Venezueli pred izvolitvijo Huga Cháveza za predsednika republike.

Na podlagi napisanega zato drugo hipotezo (Da bi zaustavili in obrnili proces bolivarianske revolucije so bogati in privilegirani Venezuelci aprila 2002 v Venezueli izvedli državni udar), prav tako v celoti potrjujem.

9. LITERATURA

- Dydyński, Krzysztof in Charlotte Bleech (2004): *Lonely Planet Venezuela*. Hawthorn: Lonely Planet Publications.
- Elizalde, Rosa Miriam in Luis Báez (2004): *Our Chávez*. Havana: Casa Editoria Abril.
- Golinger, Eva (2006): *The Chávez Code*. Northampton: Olive Branch Press.
- Guevara, Aleida (2005): *Chávez, Venezuela and the New Latin America*. Melbourne, New York: Ocean Press.
- *International military and defense encyclopedia (IMADE)* (1993), vol. 2 (C–F). Washington, New York: Brassey's.
- Luttwak, Edward (1968/1979): *Coup D'Etat*. London: The Penguin Press.
- *Military Balance 2001–2002* (2001). Oxford: International Institute for Strategic Studies.
- *Military Technology* vol. 1 (2002). Bonn: Monch Publishing Group.
- Monaldi, Francisco, Rosa Amelia Gonzáles, Richard Obuchi in Michael Penford (2006): *Political Institutions, Policymaking Processes, and Policy Outcomes in Venezuela*. Case study. Washington, DC: Inter-American Development Bank.
- Ponce, Guillermo Garcia (2002): *El Golpe de Estado del 11 de Abril*. Caracas: Comando Política de la Revolución.
- The New Encyclopaedia Britannica (1768/2002): *Venezuela*. Chicago: Encyclopaedia Britannica inc.
- Vodovnik, Janja (2006): *Državni udari po drugi svetovni vojni*. Diplomaska naloga. Ljubljana: Fakulteta za družbene vede.
- *Vojna enciklopedija* (1973), 2. zvezek. Beograd: VIZ.

ZBORNICI IN POGLAVJA IZ ZBORNIKOV

- Arvelaiz, Maximilien in Temir Porras Ponceleon (2003): US Pushing for a Coup D'État. V Gregory Wilpert (ur.): *Coup Against Chavez in Venezuela*, 25–33. Caracas: Fundacion Venezolana para la Justicia.
- *Coup Against Chavez in Venezuela* (2003). Caracas: Fundacion Venezolana para la Justicia.

- Gunson, Philip in David Adams (2003): The Unmaking of a Coup. V Gregory Wilpert (ur.): *Coup Against Chavez in Venezuela*, 91–100. Caracas: Fundacion Venezolana para la Justicia.
- Hallian, Conn (2003): The Scent of Another Coup. V Gregory Wilpert (ur.): *Coup Against Chavez in Venezuela*, 9–11. Caracas: Fundacion Venezolana para la Justicia.
- Istúriz, Aristóbulo (2003): Venezuela: Our Strength is the People. V Ramsey Clark (ur.): *War in Colombia: Made in U.S.A.*, 167–172. New York: International Action Center.
- Lemoine, Maurice (2003a): How Hate Media Incited the Coup Against the President. V Gregory Wilpert (ur.): *Coup Against Chavez in Venezuela*, 151–160. Caracas: Fundacion Venezolana para la Justicia.
- Lemoine, Maurice (2003b): Coups D'États Without Borders. V Gregory Wilpert (ur.): *Coup Against Chavez in Venezuela*, 147–149. Caracas: Fundacion Venezolana para la Justicia.
- Main, Alexander, Maximilien Arvelaiz in Temir Porras Poncelon (2003): Virtual Reality, Real Coup. V Gregory Wilpert (ur.): *Coup Against Chavez in Venezuela*, 61–67. Caracas: Fundacion Venezolana para la Justicia.
- Pilger, John (2003): Venezuela: The Next Chile? V Gregory Wilpert (ur.): *Coup Against Chavez in Venezuela*, 13–15. Caracas: Fundacion Venezolana para la Justicia.
- Wilpert, Gregory (2003a): An Imminent Coup in Venezuela? V Gregory Wilpert (ur.): *Coup Against Chavez in Venezuela*, 17–23. Caracas: Fundacion Venezolana para la Justicia.
- Wilpert, Gregory (2003b): An Eyewitness Account. V Gregory Wilpert (ur.): *Coup Against Chavez in Venezuela*, 37–45. Caracas: Fundacion Venezolana para la Justicia.

ČLANKI V ZNANSTVENIH IN STROKOVNIH REVIJAH:

- Azzellini, Dario (2006): Bolivarijanski proces: Konstiturajoča oblast, participacija in avtonomija. *Časopis za kritiko znanosti* 33(222), 90–105.

ČLANKI Z MEDMREŽJA

- Alvarez, Carlos (2007): *Mass uprising against neoliberalism opened new era in Venezuela*. Dostopno na <http://socialismandliberation.org/mag/index.php?aid=832> (25. oktober 2007).
- Broderick, Bridget in Martin Sanchez (2002): *Venezuela: The coup that failed*. Dostopno na http://www.socialistworker.org/2002-1/403/403_05_Venezuela.shtml (10. november 2007).
- Conry, Barbara (1993): *Loose Cannon: The National Endowment for Democracy*. Dostopno na <http://www.cato.org/pubs/fpbriefs/fpb-027.html> (19. november 2007).
- Fernandez, Sujatha (2005): *Growing Movement of Community Radio in Venezuela*. Dostopno na <http://www.zmag.org/content/showarticle.cfm?ItemID=9393> (12. november 2007).
- Gott, Richard (2005): *Hugo Chavez and the Bolivarian Revolution, Part Six*. Dostopno na <http://www.walterlippmann.com/gott-chavez-2005.html> (11. novembra 2007).
- Harnecker, Marta (2003a): *The Venezuelan Military: The Making of an Anomaly*. Dostopno na <http://www.venezuelanalysis.com/analysis/175> (30. oktober 2007).
- Harnecker, Marta (2003b): *Venezuela: The Military Linked to the People*. Dostopno na <http://bibliotecavirtual.clacso.org.ar/ar/libros/cuba/mepla/venezu/ilib1.pdf> (11. november 2007).
- Harnecker, Marta (2003c): *The Military in the Revolution and the Counter Revolution*. Dostopno na <http://www.venezuelanalysis.com/analysis/174> (2. november 2007).
- Herrera, Carlos (2005): *A short history*. Dostopno na http://www.venezelasolidarity.org.uk/ven/web/articles/carlos_history.html (28. november 2007).
- Lee, Keith (2004): *Spain's foreign minister claims Aznar government supported Venezuela coup*. Dostopno na <http://www.wsws.org/articles/2004/dec2004/vened10.shtml> (13. november 2007).
- Lemoine, Maurice (2002): *Venezuela: a coup countered*. Dostopno na <http://mondediplo.com/2002/05/09venezuela> (2. november 2007).
- Sanchez, Alvaro (2003): *Bolivarian Circles: A Grassroots Movement*. Dostopno na <http://www.venezuelanalysis.com/analysis/131> (24. november 2007).

- Torro, Francisco (2004): *Venezuela's 2002 Coup Revisited: The Evidence Two Years On*. Dostopno na: <http://www.proveo.org/11A.pdf> (5. november 2007).
- Trinkunas, Harold A. (2002a): *Civil-Military Relations in Venezuela after 11 April: Beyond Repair?* Dostopno na <http://www.ccc.nps.navy.mil/si/may02/latinAmerica.asp> (29. oktober 2007).
- Trinkunas, Harold A. (2002b): *The crisis in Venezuelan civil-military relations: From Punto Fijo to the Fifth Republic (Abstract)*. Dostopno na http://www.accessmylibrary.com/coms2/summary_0286-5988923_ITM (29. oktober 2007).
- Victor, Maria Páez (2006): *Mr. Danger and the Socialism for the New Millennium*. Dostopno na <http://www.venezuelanalysis.com/analysis/1680> (28. november 2007).
- Wilpert, Gregory (2007a): *An Account of April 11-13, 2007, in Venezuela*. Dostopno na <http://www.zmag.org/content/showarticle.cfm?ItemID=12584> (2. november 2007).
- Wilpet, Gregory (2007b): *RCTV and Freedom of Speech in Venezuela*. Dostopno na <http://www.venezuelanalysis.com/analysis/2425> (19. november 2007).
- Wynter, Coral (2005): *The Revolutionary Process in Venezuela*. Dostopno na <http://socialistvoice.com/Documents/Wynter-Venezuela.htm> (29. oktober 2007).

OSTALO GRADIVO Z MEDMREŽJA

- Albion monitor (2007): *Behind Venezuela's Two-Day Coup d'Etat*. Dostopno na <http://www.albionmonitor.com/0204a/venezuelatimeline.html> (1. november 2007).
- BBC News (2002a): *Interim Venezuelan president sworn in*. Dostopno na <http://news.bbc.co.uk/2/hi/americas/1927322.stm> (13. november 2007).
- BBC News (2002b): *Elections pledge for Venezuela*. Dostopno na <http://news.bbc.co.uk/2/hi/americas/1927599.stm> (14. november 2007).
- Countries of the World (2007a): *Venezuela Geography 2007 - Flags, Maps, Economy ...* Dostopno na http://www.theodora.com/wfbcurrent/venezuela/venezuela_geography.html (23. oktober 2007).
- Countries of the World (2007b): *Venezuela SPANISH COLONIAL LIFE - Flags, Maps, Economy...* Dostopno na

- http://workmall.com/wfb2001/venezuela/venezuela_history_spanish_colonial_life.htm
1 (23. oktober 2007).
- Energy information administration (2007): *Venezuela Energy Data, Statistics and Analysis - Oil, Gas, Electricity, Coal*. Dostopno na <http://www.eia.doe.gov/cabs/Venezuela/Background.html> (23. oktober 2007).
 - GlobalSecurity (2007): *Venezuela National Armed Forces (Fuerzas Armadas Nacionales - FAN)*. Dostopno na <http://www.globalsecurity.org/military/world/venezuela/fan.htm> (29. oktober 2007).
 - U.S. Department of State (2007): *Venezuela (10/07)*. Dostopno na <http://www.state.gov/r/pa/ei/bgn/35766.htm> (23. oktober 2007).
 - Venezuela Solidarity Campaign (2007): *The Strange Death of Venezuelan Party System*. Dostopno na http://venezuelasolidarity.org.uk/ven/web/2006/articles/death_of_2party_system.html (24. oktober 2007).
 - Wikipedia, the free encyclopedia (2007a): *Hugo Chávez*. Dostopno na http://en.wikipedia.org/wiki/Hugo_Ch%C3%A1vez (1. november 2007).
 - Wikipedia, the free encyclopedia (2007b): *Carlos Ortega*. Dostopno na http://en.wikipedia.org/wiki/Carlos_Ortega (14. november 2007).

DOKUMENTI

- *Acta de constitución del Gobierno de Transición Democrática y Unidad Nacional*, ki ga je sprejela začasna venezuelska vlada 12. aprila 2002 v Caracasu. Dostopno na http://www.analitica.com/bitblo/carmona_estanga/decreto1.asp (13. november 2007).
- CIA (2002a): *Senior Executive Intelligence Brief*. Dostopno na <http://venezuelafoia.info/seib11-02preCouprumors.pdf> (24. november 2007).
- CIA (2002b): *Senior Executive Intelligence Brief*. Dostopno na <http://venezuelafoia.info/seib040102rumors.pdf> (24. november 2007).
- CIA (2002c): *Senior Executive Intelligence Brief*. Dostopno na <http://venezuelafoia.info/seib0602preripen.pdf> (24. november 2007).
- Inter-American Court of Human Rights (1999): *El Caracazo Case, Judgment of November 11, 1999*. Dostopno na <http://www1.umn.edu/humanrts/iachr/C/58-ing.html> (25. oktober 2007).

- U.S. Department of State (2006): *A Review of U.S. Policy Toward Venezuela November 2001 - April 2002*. Report number 02-OIG-003. Dostopno na <http://oig.state.gov/documents/organization/13682.pdf> (31. oktober 2007).

DOKUMENTARNI FILMI

- Bartley, Kim in Donnacha O'Brian (2002): *The Revolution Will Not Be Televised*.
Irska
- Palacios, Ángel (2004): *LLaguno bridge: Keys to a massacre*. Venezuela
-